

MORAVSKÁ
ZEMSKÁ
KNIHOVNA

duha

4 | 2018

Informace o knihách a knihovnách z Moravy

SPECIÁLNÍ KNIHOVNY

Duha online:
<https://duha.mzk.cz>

Obsah

Studie, články

- Parlamentní knihovna v jubilejním roce republiky – *Ondřej Tikovský* 2
- 200 let muzeí v Čechách a na Moravě = 200 let existence muzejních knihoven –
Štěpánka Běhalová 5
- Jak se daří Pedagogické knihovně J. A. Komenského v nových prostorách – *Markéta Hlasířová, Marcela Petrovičová, Eva Hrazdírová* 8

Inspirace, podněty, náměty

- Předvídání aneb čtenářská strategie, která motivuje k dalšímu čtení a zároveň nám pomáhá být pozornějšími a vnímavějšími čtenáři – *Štěpánka Klumparová, Ondřej Hausenblas* 10
- Umělecký styl vnáší do literatury a četby život – *Ondřej Hausenblas* 16
- Rychlé čtení jako podpora osobní práce s informacemi
- Část 2: Pojem rychlosti čtení. Pasivní a proaktivní způsoby čtení – *Richard Papík* 18

Proměny českého knihovnictví

- Rozhovor s PhDr. Evou S. Lesenkovou, Ph.D. – *Iva Zadražilová* 20

Veřejné knihovny

- Právní poradna: Praktické problémy při poskytování reprografických služeb –
Soňa Dresslerová 23
- Statistické výkaznictví v knihovnách – *Monika Kratochvílová* 25
- Tři role knihovny, myslíme-li na sociální inovace – *Eva Víchová* 28

Konference, akce

- Konference Archivy, knihovny, muzea v digitálním světě – *Vít Richter* 29
- Seminář IVIG 2018 – *Martina Machátová* 31

Informace pro knihovny

- Dejte o sobě vědět! – *Kateřina Hošková* 33
- Asociace muzeí a galerií České republiky se představuje – *Irena Chovančíková* 35
- Knihovna a tiskárna pro nevidomé Karla Emanuela Macana (KTN) – *Briana Čechová* 38

Z činnosti MZK

- AHOJ! Český rok kultury začíná – *Tomáš Kubíček* 40
- Otokar Březina a jeho knihovna – *Soňa Šinclová* 42

Knihovnické osobnosti

- Ing. Martin Lhoták – *Petr Žabička* 43

Oči Brna

- Oči Brna v prosinci 2018 a lednu 2019 – *Jindra Pavelková, Martina Smolová* 45

Recenze

- Knihovny a nová média – *Karel Bidlo* 46

Z historie knihoven

- 1918 – průkopníci veřejného knihovnictví: Eduard Krechler – *Jaromír Kubíček* 47

Zkušenosti ze zahraničních knihoven

- Knihovny Finska – *Jindra Pavelková* 50
- Postřehy z německých a belgických knihoven – *Jan Lidmila, Michal Škop* 52

Rozhovor

- Chtěla jsem se více „občansky“ angažovat – Rozhovor s Kristýnou Hrubanovou –
Jana Nejezchlebová 55

Fejeton

- Nejkrásnější knihovnička – *Jiří Šandera* 57

Vážené čtenářky, vážení čtenáři,

počtvrté Vám v tomto jubilejním roce přinášíme Duhu. Uzavíráme tak letošní ročník zaměřený na jednotlivé typy knihoven a zároveň pro Vás máme i jedno překvapení. Tentokrát si dovolíme Vaši pozornost zaměřit na **speciální knihovny**. Rubrika *Studie, články* přiblíží činnost Parlamentní knihovny v době oslav výročí republiky, ohlédne se za uplynulými dvěma stoletími z pohledu muzejních knihoven a připomene blížící se stoleté výročí Pedagogické knihovny J. A. Komenského. *Proměny českého knihovnictví* se formou rozhovoru s Evou S. Lesenkovou věnují lékařským knihovnám. *Informace pro knihovny* prezentují Knihovnu a tiskárnu pro nevidomé K. E. Macana a *Knihovnické osobnosti* představí Martina Lhotáka z Knihovny AV ČR.

S blížícím se závěrem roku Vám přinášíme praktické příspěvky o Statistickém výkaznictví v knihovnách (*Veřejné knihovny*) a tvorbě výroční zprávy (*Informace pro knihovny*). *Inspirace, podněty, náměty* na konkrétním příkladu ukazují, jak pracovat při čtení s předvídaním. *Zkušenosti ze zahraničních knihoven* Vás zavedou do Finska, Belgie a Německa. Vaši pozornosti doporučujeme také *fejton* Jiřího Šandery s názvem Nejkrásnější knihovnička. Tím však naše nabídka nekončí. Současně se čtvrtým číslem vychází speciální páté číslo Duhu, jehož tématem jsou současné překlady vybraných evropských literatur. Věříme, že pro Vás budou inspirací k vlastní četbě i tvorbě beletristického knihovního fondu.

Přejeme Vám úspěšný závěr letošního roku.

Za redakci časopisu Duha
Jan Lidmila

DUHA. Informace o knihách a knihovnách z Moravy. Ročník 32 (2018), číslo 4.
Vydává **Moravská zemská knihovna v Brně**.

Adresa vydavatele a redakce:
Moravská zemská knihovna v Brně
Kounicova 65a, 601 87 Brno
Telefon: 541 646 126
E-mail: duha@mzk.cz
IČ 094943, DIČ CZ00094943.

Foto na přední straně:
Pedagogická knihovna J. A. Komenského. Autor fotografie:
Dagmar Pavlíková

Grafické zpracování: Pavel Václav Vaščák.
Vychází 4× ročně tištěně i on-line.
Reg. číslo MK E 7312. Duha ISSN 0862-1985 (Print),
ISSN 1804-4255 (Online).

Redakce:

Mgr. Jan Lidmila, vedoucí redaktor, Mgr. Jana Nejezchlebová, výkonná redaktorka, Mgr. Adéla Dilhofová, redaktorka, Mgr. et Mgr. Monika Kratochvílová, redaktorka a jazyková korektura.

Redakční rada:

prof. PhDr. Tomáš Kubíček, Ph.D. (Moravská zemská knihovna), předseda redakční rady, PhDr. Libuše Foberová, Ph.D. (Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě), PhDr. Helena Gajdušková (Masarykova veřejná knihovna Vsetín), Mgr. Hana Šimonová (Městská knihovna Hodonín)

Jihomoravský kraj

Časopis vychází s podporou dotace Jihomoravského kraje.

Parlamentní knihovna v jubilejním roce republiky

Ondřej Tikovský
TikovskyO@psp.cz

V roce 2018 se Parlamentní knihovna nachází již ve sto šedesátém roce své existence. Letošní jubileum republiky jí umožňuje ohlédnout se za svou bohatou tradicí služby českému zákonodárství. Současně však intenzivně pracuje na uskutečnění svého strategického cíle, jímž je získání stálého sídla s depozitáři, technickým zázemím a kapacitně odpovídajícími prostory pro badatelskou veřejnost.

Specifika knihovního fondu

Dlouholetý ředitel Parlamentní knihovny v polistopadovém období Karel Sosna svou instituci výstižně označil za zrcadlo českého parlamentarismu. Tato trefná metafora postihuje roli knihovny jako servisního pracoviště aktuálně obou komor Parlamentu České republiky, která se vyvíjela a obměňovala od dob knihovny Zemského správního výboru pro Čechy, českého zemského sněmu, přes Národní shromáždění a jeho pokračovatele až po současnost.

Toto poslání se pochopitelně přímo promítá do profilu knihovního fondu, který momentálně čítá přibližně dvě stě tisíc jednotek v rozsahu šesti tisíc běžných metrů. Jeho obsahem je zejména společenskovední literatura s důrazem na právní problematiku. Díky své dlouhodobé existenci se ve sbírkách nacházejí cenné a nezřídka jedinečné publikace. Zvláště to platí o hojné meziválečné právní literatuře, která odráží dobový rozvoj právní vědy. Naše kolekce historické právnické literatury sahá od starých tisků původem zejména z 18. a 19. století po zachované nařízení a vyhlášky z doby protektorátu. Jádrem fondu jsou pochopitelně parlamentária, tedy záznamy o zákonodárné činnosti od zemského sněmu po současný parlament. Veřejnost se s nimi může snadno a bez omezení seznámit v digitální knihovně.

Našimi typickými čtenáři jsou tak v první řadě zákonodárci, jejich asistenti a odborný personál sněmovny a senátu. Jsme však stejně dobrým a vydatným zdrojem informací pro

studenty, právníky, historiky, politiky i politology, novináře i širokou veřejnost.

Spojení s Archivem Poslanecké sněmovny

Má-li však Parlamentní knihovna navázat na své zlaté období, z nichž dodnes těží její uživatelé, nesmí ustrnout v pouhém ohlížení. Významným impulsem bylo spojení knihovny s Archivem Poslanecké sněmovny v roce 2016, díky němuž se u obou těchto pracovišť Kanceláře Poslanecké sněmovny propojilo jejich poslání informačních uzlů parlamentu a veřejnosti o parlamentních tématech a minulosti. Archiv Poslanecké sněmovny nyní s knihovnou tvoří jedno pracoviště se stejnými strategickými cíli: maximální zpřístupnění informačních zdrojů, jejich restaurování, digitalizace a aktivní prezentace a především zajištění vlastního trvalého kapacitně dostatečného depozitáře.

Přes dobrý zvuk obou pracovišť a hodnotu jejich fondů totiž pro ně platí to, co pro mnohé další české kulturní a paměťové instituce – neexistence adekvátního účelově připraveného zázemí. V současnosti jsou knihovní sbírky i archiválie uloženy převážně v nájemních prostorech, což zásadně podvazuje náš rozvoj, ba dokonce základní fungování. Navíc se jeden z našich partnerů, Národní knihovna, sám potýká s nedostatkem prostor a provozními omezeními, rozsáhlý fond proto budeme muset v řádu měsíců deponovat v provizorních prostorech. Bez jasného reálného plánu

definitivního řešení tohoto poněkud kočovného života, kdy se naše sbírky opakovaně přemísťují do víceméně náhodně volných skladů, není možné držet krok s dobou a plnit roli, která je parlamentním knihovnám ve světě vlastní. Cílem čísla jedna managementu knihovny je proto plán na vybudování stálého zázemí.

Od roku 2015 proto Kancelář Poslanecké sněmovny spolupracuje s Nejvyšším kontrolním úřadem na přípravě výstavby jeho sídla, v němž nalezneme trvalé zázemí knihovna i archiv parlamentu. Ideální cílový stav modeluje naše fungování ve dvou rovinách: v sídle českého parlamentu bude nadále existovat jádro našich služeb pro zákonodárce a úřední sbor obou komor, resp. základní zázemí archivu. Veškeré fondy v aktuálním rozsahu cca sedmi kilometrů budou umístěny v naší nové expozituru, která bude vybavena odpovídajícími laboratořemi pro péči o fond, digitalizačním pracovištěm a přiměřenou studovnou pro veřejnost. Sídlo NKÚ je již vyprojektováno ateliérem Masák & Partners a v případě úspěšné soutěže o zhotovitele stavby se začne stavět v roce 2019 v pražských Holešovicích. Lokalita má báječný potenciál, pro samotnou knihovnu je pak její vzdálenost od sídla parlamentu zcela adekvátní k tomu, abychom zvládli efektivní komunikaci mezi „malostranským ústředím“ a holešovickou pobočkou. Ve srovnání s reálnými možnostmi mnohých jiných kulturních zařízení považujeme holešovickou dislokaci za ideální a věříme, že přínosnou také pro tamní obyvatele, neboť jsme současně knihovnou veřejnou. Pokud si v tuto chvíli kladete otázku, zda zvolená pražská čtvrť obtékaná ze tří stran Vltavou není z pohledu možných povodní rizikovou, mohou čtenáře ubezpečit, že dle veškerých odborných posudků je naše sídlo mimo nebezpečí.

Plány do budoucna

Po dvou letech výstavby vyrostle podél ulic Komunardů a U Uranie dvojice propojených objektů. Severní budova bude stavebně připravena ke zřízení depozitářů, administrativních prostor

a především laboratoří pro naše pracoviště. Kapacita depozitářů je projektována na vybavení regálů s šestnácti kilometry úložných ploch, abychom my i naši následovníci měli přiměřenou rezervu a mohli se několik desetiletí soustředit na další budování fondu dle potřeb sněmovny a senátu bez obav z opakování prostorové tísně. Avšak nejen vlastní střecha nad hlavou a dostatek životního prostoru k volnému dýchání a růstu jsou naším úkolem. Díky propojení s archivem postupně budujeme sekci zaměřenou na péči o sbírky. V dosavadních skromných podmínkách totiž můžeme provádět pouze preventivní zásah, respektive sledovat stav našich materiálů. Z provedených sond dobře víme, že problémem je kyselost papíru a fyzický stav řady periodik, jejichž sbírka patří k pilířům našeho fondu. Do doby řádného restaurátorského zásahu nemohou historické noviny a časopisy sloužit badatelům v plném rozsahu, bohatství shromážděné našimi předchůdci tedy dosud využíváme jen částečně.

Holešovické prostory proto budou obsahovat náležitý restaurátorský ateliér vybavený mj. odkyselovací linkou. Kancelář Poslanecké sněmovny již má ve svém plánu personálních potřeb po roce 2020 zahrnuté posílení stavu knihovny a archivu právě o restaurátory. Bude to jedna z investic, která se viditelně vyplatí již v krátké perspektivě, neboť především odborná veřejnost získá přístup k ošetřeným dobovým informačním materiálům, kterými mnohdy disponuje pouze naše pracoviště. Ruku v ruce se záchranou samozřejmě připravujeme mohutnou digitalizaci, která má nezastupitelnou roli u historických pramenů a dále zejména u unikátů z knihovny části sbírek. V současné knihovně již pracuje digitalizační laboratoř, v novém objektu však získá účelové prostory a její činnost tak bude akcelarovat.

V tento okamžik je patrné na místě rozptýlit možné pochyby laskavého čtenáře o dosažitelnosti našich cílů. Již nyní se Parlamentní knihovna s Archivem Poslanecké sněmovny soustavně věnují prezentaci témat, která jsme s ohledem na sbírkové zázemí s to komentovat.

Obě dvě pracoviště totiž nechtějí zůstat v poloze administrativního zázemí parlamentu, nýbrž proměnit se v místa, kde se debatuje o otázkách spojených s parlamentní demokracií a státností. Holešovická budova po svém plném zprovoznění dovolí tyto aktivity rozvinout v kýženém objemu.

Aktivity knihovny v jubilejním roce

Posuďte sami: již třetím rokem úspěšně provozujeme řadu odborných setkání nad podnětnými knižními tituly a aktuálními tématy, na nichž spolupracujeme s renomovanými partnery, jakými jsou např. Ústav pro studium totalitních režimů, Masarykův ústav a Archiv AV ČR a Ústav pro soudobé dějiny AV ČR a oborově spřízněné fakulty vysokých škol. Jen v letošním roce jsme v této tematické řadě hovořili mj. o čtyřech stech letech od třetí pražské defenestrace, představili spolu s autory knihu *Návrat parlamentu* (Argo, ÚSD, 2018) nebo přivítali rakouského diplomata a ředitele Diplomatické akademie ve Vídni Emila Brixu, který pojednal o publikaci *Mittleuropa Revisited* (K & S, 2018), již je spoluautorem.

Stránky našeho pracoviště současně v pravidelném rytmu přináší i medailony k výročí osmičkového letopočtu, které zahrnují jak naše vlastní digitalizované archivní prameny, tak souhrn relevantní literatury a odkazy na elektronické informační zdroje. A jelikož si rok 2018 a století od vzniku Československa zasluhuje obzvláštní pozornost, stala se knihovna a archiv hybatelem přípravy výstavy „*Slavná Sněmovno! Osudové i všední události osmičkových roků ve světle sněmovních dokumentů*“, která je od května 2018 instalována ve foyeru

Ukázka ze sbírky parlamentáří

jednacího sálu Poslanecké sněmovny. Za její trvalou připomínku bude sloužit právě vydávaný katalog, do nějž mj. přispěli i naši přátelé z Národní rady Slovenské republiky. Zvláště potěšitelnou je pro nás zahraniční extenze tohoto počínu, a to anglická mutace výstavy pro českou a slovenskou krajskou komunitu v Atlantě ve Spojených státech amerických, která měla svoji vernisáž právě 28. října 2018. A má-li být přehled našich výročních aktivit reprezentativní, je třeba ještě zmínit podíl knihovny a archivu na organizaci výstavy „*Doteky státnosti*“ z cyklu „*Založeno 1918*“, s jejímž čerstvě vydaným katalogem se jistě setkají čtenáři mnoha dobrých knihoven po celé zemi. Parlamentní knihovna a Archiv Poslanecké sněmovny se těší na vaši návštěvu.

Bude vás zajímat, že...

... 14. ročník literární soutěže Autorské čtení žáků ZŠ a studentů vyhlásila 31. 10. 2018 Městská knihovna Znojmo. Soutěžní práce jsou rozdělené do 5 věkových kategorií, samostatně se hodnotí poezie a próza. Téma prací je volné, rozsah 1 A4. Slavnostní vyhodnocení se uskuteční ve dnech 27. a 28. března 2019 ...

200 let muzeí v Čechách a na Moravě = 200 let existence muzejních knihoven

Štěpánka Běhalová
behalova@mjh.cz

Příspěvek stručně přibližuje historii muzejních knihoven na našem území a popisuje jejich současnou situaci. Zdůrazněna je jedinečnost jejich fondů a péče o národní kulturní dědictví. Pozornost je věnována také spolupráci na národní i mezinárodní úrovni a činnosti oborové komise Asociace muzeí a galerií ČR, která pořádá každoroční semináře.

Bohatá historie muzejních knihoven úzce souvisí se založením svých mateřských institucí a zpravidla se odvíjí již od jejich vzniku. V letošním roce vrcholí několikaleté oslavy dvoustého založení našich nejstarších muzeí (v roce 1814 bylo založeno **Slezské zemské muzeum v Opavě**, v roce 1817 **Moravské zemské muzeum v Brně** a o rok později **Národní muzeum v Praze**), a tak se i jejich knihovny mohou pyšnit dvousetletou tradicí. Následovalo zakládání regionálních muzeí a jejich knihoven, a tak se i jejich knihovny řadí k nejstarším dosud fungujícím knihovnám v řadě míst. Cíl muzeí – sbírat a uchovávat památky – se navíc odrazil i v unikátním složení fondů knihoven muzeí a galerií, které jsou dodnes jejich specifickým a výrazně ovlivňují jejich současnou činnost.

Specifické postavení muzejních knihoven bylo právně ukotveno již v knihovnickém zákoně č. 53/1959 Sb., který definoval i samostatnou síť muzejních knihoven. Její definici a založení ovlivnila zásadně sekce muzejních knihoven fungující již od poloviny 50. let při Ústřední knihovnické radě. Práce muzejních knihovníků nabyla svou konkrétní podobu v 70. letech v souvislosti s chystaným vyhlášením sítě muzeí a galerií. V roce 1973 se konalo v Teplicích historicky první setkání muzejních knihovníků, které svolal tehdejší ředitel Knihovny Národního muzea PhDr. Jaroslav Vrchotka. Zde byla definována hlavní témata pro společnou práci

knihovníků muzeí a galerií, k nimž patřilo zajištění organizační platformy pro spolupráci a metodickou činnost, organizační začlenění knihoven v mateřských ústavech a vypracování písemných pokynů pro správu, evidenci a využití knihy v muzejních a galerijních knihovnách. Následně byla při Ústředním muzeologickém kabinetu Národního muzea ustavena knihovnická komise, která založila tradici pravidelného setkávání knihovníků muzeí a galerií. Po zrušení Ústředního muzeologického kabinetu pracovala komise od roku 1991 pod Knihovnou Národního muzea a od roku 1997 se stala řádnou oborovou komisí Asociace muzeí a galerií České republiky. Nový impuls do práce knihoven muzeí a galerií přinesl zákon o knihovnách č. 257/2001 Sb., podle něhož se téměř všechny fungující muzejní a galerijní knihovny přihlásily do evidence knihoven na Ministerstvu kultury ČR a podařilo se tak upevnit jejich postavení uvnitř vlastních institucí a nalézt místo mezi ostatními knihovnami.¹

Knihovny muzeí a galerií jsou sdruženy v Knihovnické komisi AMG ČR (komise má 119 členů ze 70 institucí a 13 individuálních členů),²

¹ VRCHOTKA, Jaroslav, Semináře pro muzejní knihovníky. Část 1. Čtenář, 58, 2006, č. 7-8, s. 248. Týž, Semináře pro muzejní knihovníky. Část 2. Čtenář, 58, 2006, č. 9, s. 296-298. OKROUHLÍKOVÁ, Jarmila, Semináře pro muzejní knihovníky. Část 3. Čtenář, 58, 2006, č. 2006, s. 373 – 375.

² <http://www.cz-museums.cz/web/amg/organy-amg/komise/knihovnicka-komise>

kteřá je zastupuje nejen v AMG ČR, ale též ve Svazu knihovníků a informačních pracovníků a v Ústřední knihovnické radě.

Podle současných statistik uchovávají knihovny muzeí a galerií nezanedbatelný počet 8 676 000 knihovních jednotek.³ Patří mezi ně Knihovna Národního muzea, která je podle počtu dokumentů druhou největší knihovnou v ČR, významné fondy jsou též v knihovnách Moravského zemského muzea, Národního technického muzea, Slezského zemského muzea, Vojenského historického ústavu, Uměleckoprůmyslového muzea, Národní galerie a Památníku národního písemnictví. Jmenované knihovny jsou součástí muzeí zřizovaných Ministerstvem kultury ČR a uchovávají dohromady 5 618 000 knihovních jednotek. Dalších 101 veřejně přístupných významných muzejních a galerijních knihoven se nachází v institucích zřizovaných kraji, převážně v krajských a bývalých okresních městech. Také tyto knihovny disponují bohatými a hodnotnými regionálními i speciálními fondy v celkovém počtu 2 336 000 knihovních jednotek. Menší skupinu pak tvoří 53 veřejně přístupných knihoven muzeí a galerií zřizovaných městy, které uchovávají 442 000 knihovních jednotek. Větší profesionální knihovny se nacházejí v Muzeu hlavního města Prahy, Muzeu města Brna, Muzeu města Ústí nad Labem a v Ostravském muzeu. Z muzeí jiných zřizovatelů disponuje mimořádně významnou a rozsáhlou knihovnou se 130 000 svazky Židovské muzeum v Praze.

Knihovnická komise AMG ČR si v roce 2016 připomněla nepřetržitou čtyřicetiletou tradici pořádání seminářů.⁴ Jubilejní seminář uspořádáný ve spolupráci s Muzeem východních

Čech v Hradci Králové byl důstojnou připomínkou tradic i bohaté a smysluplné spolupráce knihovníků z muzeí a galerií celé republiky i důvodem k bilancování dosavadní činnosti a hledání východisek a perspektiv pro nadcházející léta.⁵

Ambicí Knihovnické komise při AMG ČR je poskytovat etické a odborné zázemí knihovníkům muzeí a galerií, klade důraz na spolupráci s paměťovými institucemi – muzei, galeriemi a knihovnami, rozvíjí kontakty s oddělením knihoven MK ČR, Ústřední knihovnickou radou, Svazem knihovníků a informačních pracovníků, Sdružením knihoven ČR, Souborným katalogem ČR a Centrálním portálem knihoven. Hlavním cílem činnosti komise je upevňování postavení muzejních knihoven uvnitř vlastních institucí i mezi ostatními veřejnými knihovnami, zohledňování specifík knihoven muzeí a galerií při tvorbě zákonů a vyhlášek, celoživotní vzdělávání svých členů a propagace činnosti knihoven odborné i laické veřejnosti.

Muzejní knihovny při své činnosti propojují dva typy paměťových institucí – muzea a knihovny. Tradiční uspořádání knih do odborného (studijního) a sbírkového fondu dělí jejich činnost na odbornou knihovnickou, která respektuje nové požadavky na zpracování fondů a jejich zpřístupnění, a činnost týkající se péče o sbírkové fondy. S tím souvisí jejich legislativní zakotvení v zákonu č. 257/2001 Sb., o poskytování knihovnických služeb i v zákonu č. 122/2000 Sb., o sbírkách muzejní povahy.

Dosud málo akcentovaný přínos knihoven muzeí a galerií spočívá především v existenci jejich specializovaných sbírkových fondů a pozůstalostních knihoven. Jedinečnost fondů

3 Muzeu ČR v letech 2012-2014 ve světle statistiky. Praha 2015, s. 30-33. ISBN 978-80-70068-300-2. Publikace zároveň uvádí, že celkem 205 knihoven mělo statut evidované specializované knihovny.

4 BĚHALOVÁ, Štěpánka – PETRUŽELKOVÁ, Alena, Od Teplíc do Hradce Králové (1973-2016). Čtyřicet let setkávání knihovníků muzeí a galerií. Čtenář, 69, 2017, č. 3, s. 94-98; Běhalová, Štěpánka, Bilance knihovnické komise muzeí a galerií. Bulletin SKIP, 25, 2016, č. 4, s. 40-42.

5 BĚHALOVÁ, Štěpánka, Knihovny muzeí a galerií v České republice. Čtenář, 66, 2014, č. 9, s. 312-315; CHRÁSTOVÁ, Lucie, Moderní technologie v knihovnách muzeí a galerií. Čtenář, 67, 2015, č. 1, s. 9-11; KUCEROVÁ, Jarmila, Knihovna Národního muzea a vědecko-výzkumné projekty. Čtenář, 66, 2014, č. 12, s. 438-440, 3. str. obálky; OKROUHILKOVÁ, Jarmila, Speciální sbírky v muzejních knihovnách. Čtenář, 66, 2014, č. 11, s. 401-402, 3. str. obálky; PETRUŽELKOVÁ, Alena, Sbírkové fondy v knihovnách muzeí a galerií. Čtenář, 66, 2014, č. 10, s. 361-362, 3. str. obálky.

knihoven muzeí a galerií dokládá též skutečnost, že z celkového počtu více než půl milionu záznamů z muzejních knihoven zaslaných do Souborného katalogu CASLIN je polovina záznamů unikátních – tedy tyto knihy nejsou uloženy v žádné další knihovně. Téměř 70 % knihoven muzeí a galerií uchovává soubory starých tisků a rukopisů, dále knihovny disponují bohatými fondy regionální literatury. Speciální fondy tvoří prvotisky, drobné tisky – kramářské písně, svaté obrázky, kalendáře, gymnazijní ročenky, aj. a ostatní typy souborů budované podle formálního hlediska (knižní vazba, bibliofilie, výstavní katalogy, vzorníky apod.). Řada fondů se vztahuje k zajímavým osobnostem nebo institucím, často se jedná o pozůstalostní knihovny, a to osobnostní, rodové, klášterní, zámecké nebo jednotlivých korporací (např. školní a spolkové). Národní kulturní dědictví v těchto fondech vyžaduje přiměřený způsob péče a trvalé ochrany těchto knižních fondů. To je také důvodem zapojení členů komise do pracovní skupiny Trvalé uchování tradičních knižních dokumentů, která byla ustavena při Ústřední knihovnické radě v souvislosti s realizací Konceptu rozvoje knihoven 2017-2020. Právě problematika ochrany historických a speciálních knižních fondů je knihovnám muzeí a galerií vlastní a tyto knihovny se tak stávají dobrým partnerem ostatním knihovnám s podobnými fondy. V rámci práce této pracovní skupiny již byla učiněna řada konkrétních kroků směřujících k mapování problematiky a zlepšení stavu dokumentů. Skupina se spojila s AMG ČR a s Mezinárodním komitétem Modrý štít ICBS (International Committee of the Blue Shield), který koordinuje činnost výkonných orgánů ICOM (Mezinárodní rada muzeí), ICOMOS (Mezinárodní rada pro památky a sídla), IFLA (Mezinárodní federace knihovnických asociací) a ICA (Mezinárodní rada archivů v oblasti ochrany kulturního dědictví ohroženého válkou a přírodními

Členové výboru komise při exkurzi v knihovně Moravské galerie

katastrofami, iniciovala vznik vzorového Krizového plánu pro řešení situací, záchranu osob a sbírek a vytištění Metodiky průzkumu fyzického stavu novodobých knihovních fondů.⁶ Zajímavé výsledky přinesla dotazníková akce Ochrana fondů v knihovnách, kterou pracovní skupina uspořádala v první polovině roku 2018. Ze 148 došlých odpovědí patřilo celých 62 knihovnám muzeí a galerií, které uvedly, že vlastní celkem 1 179 000 speciálních jedinečných dokumentů s vysokými nároky na uchování. Úkolem konceptu, ale především samotných knihoven muzeí a galerií a dalších institucí uchovávajících tradiční tištěné dokumenty, je zohlednit zmíněné unikátní fondy (sbírkové, speciální a regionální) a zajistit jim adekvátní péči v oblasti metodiky, uložení a následné ochrany dokumentů, především jejich konzervace a restaurování.

⁶ VÁVROVÁ, Petra a kol., Metodika průzkumu fyzického stavu novodobých knihovních fondů. Praha: Památník národního písemnictví: Národní knihovna České republiky, 2018, 43 s.

Jak se daří Pedagogické knihovně J. A. Komenského v nových prostorách

Markéta Hlasivcová, Marcela Petrovičová, Eva Hrazdírová

Hlasivcova@npmk.cz, Petrovicova@npmk.cz, Hrazdirova@npmk.cz

Díky rekonstrukci prostor v Jeruzalémské ulici došlo k řadě změn v provozu i službách knihovny, která plní roli veřejného i odborného subjektu. Zmíněny jsou dále akce připravované v souvislosti s oslavou 100. výročí od založení a formy spolupráce s profesními sdruženími.

Pedagogická knihovna J. A. Komenského, odbor Národního pedagogického muzea a knihovny J. A. Komenského, působí od září 2016 v nových prostorách v Jeruzalémské ulici 12, Praha 1. Nové čtenářské prostory ve 2. patře byly čtenáři přijaty s nadšením. Jsou opravdu vzdušné, světlé, s moderním designem. Jen pro Oddělení služeb čtenářům to znamenalo větší nároky na personální obsazení. Původně jsme měli jen jednu studovnu. Nyní jsou místnosti do tvaru „U“ spíše úzké, a tak čtenáři přicházejí do **Půjčovny** a odtud do dvou studoven po stranách: **Všeobecné studovny** s odbornými časopisy a příruční knihovnou a do **Studovny speciálních dokumentů**, kde naleznou nejnovější učebnice pro ZŠ i střední školy, které mají doložku MŠMT. Do této studovny si uživatelé mohou objednávat učebnice z archivního fondu či zadat rešerši. V obou studovnách je samozřejmě přístup na internet, wifi připojení i možnost kopírování. Jediná změna, kterou čtenáři snad nepozorují, je, že před stěhováním byla provedena profilace fondu a do depozitáře bylo odvezeno několik desítek metrů knih navíc oproti skladu na staré adrese knihovny v Mikulandské ulici. Přestěhovali jsme tam publikace méně žádané a tak se naše obavy, že budeme do depozitáře muset jezdit častěji, naštěstí nenaplnily.

Jako veřejná knihovna samozřejmě poskytujeme výpůjční služby, meziknihovní služby, rešeršní služby, referenční a informační služby, reprografické služby z fondu PK, novinky z knižní a článkové literatury na internetových

stránkách knihovny. V půjčovně jako novinku nabízíme menší volný výběr knižních novinek a vytipovaných odborných publikací. Je zde možnost zakoupení knih a upomínkových předmětů z produkce NPMK.

Dále jako odborná knihovna se zaměřením na vzdělávání zajišťujeme: tematické informace a konzultace z hlavního i specializovaných fondů PK, školení a konzultace k práci s online katalogem zahrnujícím článkovou pedagogickou bibliografickou databázi (PBD) a databáze kmenologické literatury a zpracovávání tematických rešerší z těchto databází, zpřístupňování internetu, exkurze pro školy, průběžná školení a instruktáže pro uživatele PK ke službám a fondu knihovny, k využívání knihovního systému, oborově zaměřených databází, k práci s internetem, podporu dostupnosti služeb uživatelům se zrakovým postižením. Podílíme se na službě „Ptejte se knihovny“. V posledních letech se více zaměřujeme na propagaci služeb knihovny. Všechny služby pro veřejnost zajišťují pracovníci Oddělení služeb čtenářům, odborní pracovníci z Oddělení akvizice a zpracování fondu a Oddělení bibliografie.

V roce 2019 knihovna oslaví 100. výročí od svého založení. K této příležitosti jsou připravovány výstava a publikace, jejichž obsahem bude stručné shrnutí historie knihovny, stěhování do nových prostor v Jeruzalémské ulici i nejnovější nabídka služeb. Knihovna se bude nadále podílet na aktivitách vycházejících z koncepce rozvoje knihoven, zapojování do Centrálního portálu knihoven

Knihovny.cz, portálu MVS Získej, práce v sekcích Bibliografická sekce SDRUK a sekce SDRUK pro služby.

V tomto školním roce se PK podílí na projektu Pokusné ověřování, v nabídce jsou tři vzdělávací programy pro školy:

- Na chvilku ilustrátorem: pro děti 1. stupně ZŠ – doporučeno pro 1. a 2. ročník
- Poklady naší knihovny: pro děti 1. stupně ZŠ – doporučeno pro 3. až 5. ročník
- Knihovna známá i neznámá: pro děti 2. stupně ZŠ – doporučeno pro 8. až 9. ročník.

Ohledně knihovního systému – stále jsme věrní KS Verbis (online katalog Portaro), někteří si ho pamatují ještě jako KP-SYS.

K tradičním činnostem, v nichž pokračujeme i na nové adrese v Jeruzalémské ulici, patří jmenované a věcné zpracování analytických záznamů článků z českých i zahraničních pedagogických časopisů a vybraných periodik z příbuzných oborů (sociologie, psychologie, lingvistika aj.) a budování Pedagogické bibliografické databáze (PBD). Jedná se o činnosti, které slouží nejen čtenářům pedagogické knihovny, ale celé síti veřejných knihoven. Každý měsíc přispíváme dávkou nových záznamů z českých pedagogických časopisů do databáze ANL na webu Národní knihovny ČR. Nejnověji (od roku 2017) jsou záznamy z PBD dostupné pro uživatele i knihovníky také na portálu Knihovny.cz. K formulaci rešeršního dotazu doporučujeme využít deskriptory z Českého pedagogického tezauru dostupného na webu PK: <http://npmk.cz/knihovna/cesky-pedagogicky-tezaurus>

Z PBD představujeme na webu každý měsíc výběr novinek z českých a zahraničních časopisů a každý druhý měsíc tematickou rešerši nebo bibliografický soupis. Další tipy na zajímavé knihy a články najdou na webu PK v rubrice Knihovna doporučuje. Aktuální rešerše k vybraným tématům z oblasti rozvoje čtenářské gramotnosti a k práci s žáky se speciálními vzdělávacími potřebami nabízíme každý měsíc na webu projektu Čteme spolu.

Pedagogická knihovna spolupracuje s Národní knihovnou ČR a přispívá svými katalogizačními záznamy do Souborného katalogu, a to novými záznamy monografií a záznamy opravenými v rámci retrospektivní konverze lístkového katalogu hlavního fondu PK. Cílem je zpřístupnění záznamů a tím i největšího oborově zaměřeného fondu v oblasti pedagogiky, výchovy, vzdělávání a školství prostřednictvím online databáze v prostředí internetu.

PK spolupracuje se SKIP, SDRUK a dalšími profesními organizacemi, NÚV (Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků), NIDV (Národní institut pro další vzdělávání), českou sekci IBBY UNESCO, Klubem dětských knihoven SKIP a Klubem školních knihoven, webovým portálem Učitelské listy a Slovenskou pedagogickou knižnicou v Bratislavě.

PK dále zajišťuje: provoz webových stránek „Centrum pro školní knihovny“; anketu dětských čtenářů o nejoblíbenější knihu Dětský knihomol 2018; starší název „Suk – čteme všichni“; pořádání pracovních setkání s literaturou pro děti a mládež určených pracovníkům školních a dětských oddělení veřejných knihoven.

Bude vás zajímat, že...

... laureátem 23. ročníku **Literární ceny Knižního klubu** se z rozhodnutí odborné poroty v roce 2018 (4. září 2018) stal Miloš Cajthaml. Oceněná byla jeho novela Na odstřel, dramatický a filmově vyprávěný příběh o hledání mužského vzoru. Miloš Cajthaml je autorem řady filmových a televizních scénářů. Ambasadorem Literární ceny Knižního klubu je Lukáš Hejlík ...

Předvídání aneb čtenářská strategie, která motivuje k dalšímu čtení a zároveň nám pomáhá být pozornějšími a vnímavějšími čtenáři

Štěpánka Klumparová, Ondřej Hausenblas
sklumpar@seznam.cz, hausen@ecn.cz

Tento článek přináší odpovědi na následující otázky, které by mohly čtenáře v souvislosti s předvídáním napadnout: Co to znamená předvídat? Co dělá čtenář, když předvídá? Na základě čeho všeho může čtenář předvídát? K čemu může být předvídání čtenáři užitečné? Dále se můžete těšit na praktickou ukázkou předvídání nad povídkou Spodní proud od Shaun Tana.¹

Co to znamená předvídat? Co dělá čtenář, když předvídá?

Předvídáním nazýváme jednak čtenářskou dovednost, kterou naše mysl provádí podvědomě při každém čtení, jednak čtenářskou strategii, tedy vědomý postup. Pokud už umíme číst tak, že nám plynulý text začíná dávat smysl, celkem automaticky naše mysl odhaduje „jak to bude teď dál“, nebo „co z tohoto nyní vyplyne“, nebo dokonce „jak tohle asi dopadne“. Nejprve se v naší mysli ozývá zvědavost a vynořuje odhad, jak asi skončí tahle věta, ale brzo pomýšlíme na vývoj textu o kus dál či až do závěru. Čím zkušenější čtenář, tím víc jsou jeho odhady podloženy tím, čeho se už dočetl – v daném textu, v jiných knihách a příbězích, i co podobného zažil ve svém životě. Ale čtenáři nezkušení (malí, nebo ti, kteří čtou málo i v dospělosti) odhadují nepodložené, víc podle toho, co by si oni přáli, než co text naznačuje, anebo se jim odhady v mysli nevytvářejí. To jim pak schází pro dojem plynulosti textu i pro nalézání souvislostí v něm. I čtenář zkušený v náročnějším textu přijde na místo, o němž tuší, že pro vývoj textu něco znamená, ale ještě neví co. Nebo si všimá

zapeklitosti děje či vztahů postav nebo souvislostí v poměrech, a chce si udělat jasno, chce udržet ve své mysli dobrý přehled o tom, od čeho k čemu text spěje. Čtenář zvolí předvídání (jako jednu ze čtyř základních čtenářských strategií vedle kladení otázek, shrnování a vyjasňování)² a vědomě ho nad místem v textu provádí. Z nápadného titulu odhaduje, co mu autor asi přichystal. Ze vstupního odstavce tipuje, co asi má autor na mysli a kam nás povede. Po nečekaném a nepochopitelném činu či výroku postavy odhaduje, jaké to přinese následky a co učiní ostatní... Před koncem příběhu se pozastaví, a užívá si tvoření domněnek o tom, jak by to celé mohlo skončit. Atp.

To vše však čtenář začínající nebo nezkušený ještě neumí a potřebuje se tomu učit. Osvojovat si vědomou strategii předvídání mohou děti již v předškolním věku, aby se postupně stala z vědomého úkonu podvědomou čtenářskou dovedností.

Jednoduše řečeno, „Při předvídání čtenáři odhadují a předjímají, co se asi stane v textu

¹ TAN, Shaun. *Příběhy z konce předměstí*. Zlín: Kniha Zlín, 2011. ISBN 978-80-87497-23-4.

² Košťálová, H., Šafránková, K., Hausenblas, O., Šlapal, M. *Čtenářská gramotnost jako vzdělávací cíl pro každého žáka*. Praha: ČŠI, 2010., s.47-50 [online] [cit. 2018-18-09]. Dostupné z www.csicr.cz/html/CGvzdelavaci_cil/html5/index.html?&locale=CSY

dál.“ Mějme na paměti, že se nejedná o pouhé fantazírování (které je v jiných situacích také cenné a děti hodně těší), ale spíše o odhady opřené o vysuzování na základě vodítek, která má čtenář v danou chvíli k dispozici. V duchu či na papíru formulované předpovědi čtenáře pudí číst dál, aby se dozvěděl, zda se naplnily či nikoliv, aby své odhady mohl porovnat s autorovým řešením / pokračováním. Touhu číst dál, dozvědět se, jak to tedy dopadne, může ve čtenáři budit také autorovo cílené naplňování či zklamávání čtenářových odhadů (autorova záměrná hra se čtenářovými očekáváními). U nezkušeného malého čtenáře ovšem může vyvolat zklamání, pokud jeho očekávání nejsou naplněna. Snad i proto začínající/nezkušený čtenář tihne k četbě stereotypně vystavěných sérií typu Deník malého poseroutky, při níž s velkou pravděpodobností nebudou jejich předpovědi ani čtenářská očekávání zklamána. Při četbě společného textu pomocí předvídání je potřeba s dětmi hovořit o tom, že nejde o to mít odhad „správně“, trefit se do toho, jak to napsal autor, ale spíše o to, jak se jim podařilo využít vodítka, která mají pro předvídání k dispozici. Dále je také důležité, aby malý čtenář měl příležitost po přečtení autorovy verze příběhu si shrnout, o co v příběhu šlo, a porovnat to se svým předvídáním.

Na základě čeho všeho může čtenář předvídat?

Čtenář předvídá ještě dříve, než se pustí do čtení vlastního textu knihy (často ve fázi, kdy si knihu vybírá). Nejprve prohlíží obálku, pozornost může věnovat titulu knihy, ilustraci, která ho doplňuje, autorovi, žánru, který je signalizován samotnou obálkou nebo je zmíněn v textu na zadní stránce obálky. V tomto textu se čtenář o knize může dozvědět více, často je v něm nastíněn děj, ústřední konflikt či problém, téma, které je v knize pojednáno, nebo je v něm zmíněno, na kterou knihu navazuje, které knize je podobná atd. Někteří čtenáři knihu zběžně prolustují, podívají se na její

obsah (na názvy kapitol, jsou-li v knize nějaké) a začtou se do první kapitoly. Na základě všech výše uvedených vodítek a jejich kombinací může čtenář vytvářet své předpovědi a očekávání a následně se rozhodnout, zda si knihu přečte či nikoliv.

Ukažme si to na příkladu konkrétní knihy. Co můžeme vyčíst z obálky knihy Zpověď Jonatána Papírníka? Která vodítka nám nabízí? Co můžeme od knihy očekávat?

V titulu se objevuje slovo zpověď a jméno postavy, můžeme tedy předpokládat, že vypravěčem knihy bude Jonatán Papírník, který k nám bude promlouvat v první osobě. A nejspíše k nám bude upřímný a podělí se s námi o svůj příběh. Tomu napovídá i podtitul Memoár nadiktovaný Michelle Cuevasové. (Spisovatelka se snaží vzbudit dojem, že nejde o vymyšlený příběh, ale že půjde o příběh reálné osoby – zůstává otázkou, zda tato skutečnost bude pro příběh podstatná). Na jeho základě bude čtenář očekávat paměti, historii

jednoho života. Čtenáře by také mohlo zaujmout přijmení hlavního hrdiny – Papírník. Bude si nejspíše klást otázku, jestli bílá postava bude hlavním hrdinou Jonatánem Papírníkem, a co vyplyne z toho, že chlapec i titul knížky jsou taková bílá a holčička je vybarvená. Můžu z toho, že ona ho drží za ruku, odhadovat, že půjde o přátelství, nebo to budou spíše sourozenci? V tuto chvíli nezbývá čtenáři než doufat, že mu kniha přinese odpovědi na jeho otázky.

Dříve, než se čtenář pustí do čtení textu samotného, může předvídat i na základě ilustrací, které se objeví uvnitř příběhu. Může si nad nimi klást otázky, nebo z nabízených vodítek/z odpovědí na své otázky poskládat náčrt příběhu. Ukažme si to na ilustraci z povídky *Spodní proud*.

U této ilustrace by čtenáře mohly napadat následující otázky:

- Dozvim se z příběhu, co je to za zvíře a jak se ocitlo na trávníku?
- Kde se bude příběh odehrávat? V jaké zemi? Co se s divným zvířetem stane?
- V jaké denní a roční době se scéna odehrává? Bude to pro příběh důležité?

Mohl by nad ní předvídat například tímto způsobem:

Předpokládám, že ryba je pro lidi na ilustraci zjevením, že jsou překvapeni, jak se na zahradě octla, a je-li to vůbec ryba. Možná se sousedi, kteří se přišli na neobvyklého tvora podívat, budou snažit rybu zachránit, možná bude příběh vysvětlovat, jak se ryba na zahradu dostala. Snad se bude příběh odehrávat v zemi, jejíž břehy omývá moře či oceán.

A nyní se pusťme do čtení první strany povídky.

SPODNÍ PROUD

O domě číslo sedmnáct se mezi sousedy hovořilo vždycky jen polohlasem. Všichni už důvěrně znali častý křik, praskání dveří a zvuk tříštících se předmětů. Ale jedné dusné letní noci došlo k něčemu jinému, mnohem zajímavějšímu: na trávníku před domem se objevilo velké mořské zvíře.

Během dopoledne už si tohoto záhadného, mělce dýchajícího tvora všimli všichni sousedé. Pochopitelně se seběhli, aby se na něj lépe podívali.

„To je dugong,“ řekl jeden malý chlapec. „Dugong je vzácný a ohrožený býložravý savce žijící v Indickém oceánu, řád sirény, čeleď dugongovití, rod *dugong*, latinský název *Dugong dugong*“.

Nic z toho však nevysvětlovalo, jak se octl v jejich ulici, dobré čtyři kilometry

od nejbližší pláže. To ale nevadilo, protože hlavní starostí sousedů teď stejně bylo postarat se o uvězněné zvíře pomocí věder s vodou, hadic a mokrých dek, jak to viděli dělat záchranáře velryb v televizi.

Když se konečně, celí zmatení a s kalnými očima, objevili mladí manželé, kteří v čísle sedmnáct bydleli, aby se podívali, co se děje, jejich první reakcí byl vztek a vzájemné obviňování. „Tohle je podle tebe vtipné?“ křičeli jeden na druhého a také na některé sousedy. Ale brzy užasle zmlkli, zaraženi neskutečnou absurditou celé situace. Nezbyvalo jim než přidat se k záchranným pracím: pustit kroupení trávníku a zavolat pohotovostní službu, pokud vůbec nějaká pro takové případy existuje (o této záležitosti se dlouze dohadovali a netrpělivě si navzájem vyškubávali telefon z ruky).

Po dočtení první strany by čtenář mohl takto reflektovat své předvídání:

Dozvěděli jsme se (z úst malého chlapce), že tajemný tvor ležící na zahradě je dugong, že se jedná o vzácné, chráněné zvíře. Sousedí, kteří se seběhli na zahradě, se snaží rybu zachránit. K záchranné akci se nakonec připojí i rozhádání mladí manželé, kterým dům číslo 17 patří a kteří si podivného tvora na své zahradě všimli jako poslední. Zdá se, že pro příběh není důležité, v jaké roční době a v jaké zemi se odehrává.

Upřesněme své předvídání pomocí další ilustrace, která příběh doprovází:

U této ilustrace by čtenáře mohly napadat následující otázky:

- Bude chlapec v obrysu ryby ležet celou noc?
- Vědí ti uvnitř, že je chlapec venku, a co si počnou?

Po přečtení první strany příběhu a prozkoumání druhé ilustrace by čtenář mohl předvídat následovně:

Na základě společné snahy všech sousedů a prázdného rybího obrysu odhadují, že rybu odvezli pryč, zachránili ji, nebo při záchrane umřela. Doufám, že se z příběhu dozvím, proč si chlapec šel lehnout do rybího obrysu. Cítil se opuštěně, nebo stejně nepatřičně jako ryba na trávníku? Chtěl by zmizet stejně jako ona? Zdá se mi, že má na sobě pyžamo a v podpaží knihu (atlas mořských živočichů?), je tma, tak možná nepozorovaně odešel večer z domu. Bude ho někdo hledat? Všimnou si, že malý chlapec uprostřed noci zmizí z postele? Možná mají dospělí něco jiného na práci, možná se o něj příliš nezajímají? Napadají mě další otázky. Proč se povídka jmenuje Spodní proud? Mohl by titul napovídat, jak se dugong na zahradu dostal?

A nyní pokračujeme četbou druhé strany povídky.

Zatímco se čekalo na odborníky, sousedé se střídali v hlazení a uklidňování dugonga,

promlouvali k jeho rozvázně mrkajícimu oku, v němž každý s překvapením spatřoval hluboký smutek, a přikládali ucho k jeho teplé mokré kůži, aby slyšeli jakýsi velmi vzdálený a hluboký, ale jinak nepopsatelný zvuk.

Příjezd záchranného vozu s oranžovým majákem byl téměř nevídaným vyrušením; městští strážníci v jasné žlutých vestách všem nařídili, aby ustoupili. Byli obdivuhodně výkonní, měli dokonce speciální jeřáb a nádrž, dost velkou na to, aby se do ní vešel pořádný mořský savec. Za pár minut dugonga naložili na vůz a odjeli, jako by podobné problémy řešili každou chvíli.

Večer sousedé nedočkavě přepínali zpravodajské kanály, jestli se v nich dugong neobjeví, a když o něm nikde nebyla ani zmínka, usoudili, že zřejmě nešlo o tak výjimečnou událost, jak se domnívali.

Manželé v čísle sedmáct se vrátili ke svým hlasitým hádkám, tentokrát o tom, kdo dá do pořádku trávník před domem. Tráva, na které ležel dugong, totiž záhadně zežloutla a uschla, jako by tam zvíře neleželo hodiny, ale roky. Pak se téma hádky stočilo někam úplně jinam a o zeď se roztříštil nějaký předmět, snad talíř.

Nikdo si nevšiml malého chlapce, který s atlasem mořských živočichů pod paží vyklouzl předním vchodem ven, přikradl se k žluté skvrně ve tvaru dugonga a lehl si přímo doprostřed a s pažemi volně spuštěnými podél těla se díval na mraky a na hvězdy a doufal, že bude trvat ještě dlouho, než rodiče zjistí, že není ve svém pokoji, a vyběhnou se zlostným křikem ven. Jak zvláštní proto bylo, když se nakonec oba objevili bez křiku a beze spěchu. Jak divné, že ucítil jen ruce, které ho něžně nadzvedly a odnesly zpátky do postele.

Takto by čtenář mohl reflektovat své předvídání:

Po přečtení celé povídky se zdá, že se naplnily mé předpoklady ohledně chlapcových pocitů,

že se skutečně cítí osamělý, že ryba může být zhmotněním jeho pocitů, jeho touhy po lásce a pozornosti. Ryba byla zachráněna a příběh vyznívá tak, že i chlapci se nakonec dostalo nečekané pozornosti a přívětivosti ze strany rodičů, které pravděpodobně překvapující příhoda s rybou vyvedla ze stereotypu jejich hádek a dala jim nahlédnout, co svým chováním chlapci způsobují. Spodní proud by mohl poukazovat na lidské podvědomí, jako nekontrolovatelnou sílu, která překvapivě vyplaví na povrch něco neočekávaného, něco, co nás trápí, něco, s čím si nevíme rady, a proto to v sobě ukrýváme co nejhlouběji a doufáme, že se to nikdy nedostane na povrch, do našeho vědomí.

K čemu může být předvídání čtenáři užitečné?

Dostane-li čtenář do ruky novou, neznámou knihu, podvědomě začne vytvářet svá očekávání ohledně její četby (tak jak jsme si ukázali výše). Zvažuje, zda ho bude bavit obsah, zda se mu kniha bude dobře číst, zda mu pomůže naplnit jeho čtenářský záměr (např. přinese mu zážitek, poučení, pobaví ho apod.). Jsme-li zkušení čtenáři, umíme si pro sebe tu „správnou“

knihu pomocí výše zmíněných vodítek vybrat, méně zkušení čtenáři potřebují v této dovednosti trénovat, protože umět si vybrat knihu, kterou mě bude bavit číst, je pro rozvoj čtenářství a vytvoření vztahu ke čtení stěžejní.

Při výběru knih i při četbě samotné může být pro čtenáře obohacující svá předvídání, očekávání vyslovit (napsat), zvědomit si je a po dočtení určitého úseku či celé knihy je následně srovnat s tím, jak s nabídnutými vodítky zachází autor. Tento proces zvědomění čtenáři pomáhá si všimnout toho, která vodítka mu v knize při prvním čtení unikla, kterým by se při čtení další knihy vyplatilo věnovat pozornost. Díky němu se stáváme vnímavějšími čtenáři.

Předvídání je úzce spjaté s dalšími čtenářskými dovednostmi: s dovedností vysuzovat z poskytnutých vodítek a klást si otázky ohledně toho, co přijde. Předvídání by ovšem ztratilo svůj smysl, kdyby po přečtení úseku, kapitoly, části či celku knihy nenásledovalo čtenářovo shrnutí toho, jak autor skutečně příběh rozvinul, a jeho srovnání s vlastními odhady. Při té příležitosti se také může vrátit ke svým „předvídacím“ otázkám a reflektovat, zda na ně dostal odpověď či nikoliv.

Bude vás zajímat, že...

... **Moderní dějiny** je název vzdělávacího portálu pro učitele, studenty a žáky (<http://www.moderni-dejiny.cz>). Portál přináší také velmi cenné informace o aktivitách, knihách, které by neměly chybět v žádné knihovně, projektech a událostech důležitých pro knihovníky. Stáhnout si můžete pro lepší a rychlejší orientaci i Průvodce portálem Moderní dějiny.cz pro návštěvníky stránek ...

Bude vás zajímat, že...

... Památník Terezín vyhláší na rok 2019 XXV. ročník literární a XXIII. ročník výtvarné soutěže – Memoriálu Hany Greenfeldové **se společným tématem Jsem tu bez rodiny**. Snaží se tak přiblížit dětem situaci a osudy dětí, které se za druhé světové války ocitly v koncentračních táborech nebo v cizím prostředí, kde se ukrývaly před smrtelným nebezpečím. I v současné době je mnoho dětí osamocených, bez rodiny, na útěku z válkou sužovaných zemí. Dokáží si dnešní děti tuto situaci představit, jak by se zachovaly ... Odevzdání prací je 1. dubna 2019. Více viz: <http://www.pamatnik-terezin.cz> ...

Umělecký styl vnáší do literatury a četby život

Ondřej Hausenblas
hausen@ecn.cz

Naše dojmy z četby krásné literatury závisí jednak na tom, o čem text je, a též jaké máme zkušenosti my sami jako čtenáři i jako lidé vůbec. Ale hodně ovšem záleží také na tom, jakým stylem autor svůj text napsal. Co se tím myslí?

O stylu v umění a literatuře máme mnoho významných pojednání, od J. Mukařovského přes K. Hausenblase a M. Jelínka třeba k A. Macurové nebo J. Hoffmannové. Ale tentokrát se zaměříme nikoli na definování stylu autorského, ani stylů funkčních, nýbrž na to, co pro nás plyne z toho, že v uměleckém textu jsou jazykové a tvárné prostředky vybrány a uspořádány nějakým jedinečným způsobem.

Vyspělým čtenářům jde vnímání během četby uměleckého stylu víceméně podvědomě, ačkoliv míst stylisticky ozvlášťujících si povšimneme a případně je komentujeme. Čtenáři méně zkušenému mohou však prostředky, jimiž je styl právě čteného textu utvářen, uniknout částečně nebo i docela. Nedocení krásu vyjádření, a možná na něj ani podvědomě nezapůsobí. Jeho estetický prožitek je chudší, pramení-li pouze z věcného obsahu (z událostí, které vypravěč předkládá, nebo nad nimiž se básník rozněžňuje).

Lidé kolem knih a čtení proto mají myslet nejen na svůj vyspělý požitek z četby, ale také na kolektivum čtenářů, na kulturu, v níž jsou přítomni i čtenáři málo zasvěcení do krás literárního stylu – zejména děti. Proto je potřebné, aby nejen učitelé, ale i knihovníci a vzdělanější rodiče obraceli pozornost svou i svých svěřenců na to, jak je text vystavěn, jak jsou v něm informace vybrány, vyjádřeny a uspořádány.

Mnohdy máme však tuto pozornost vůči stylu zaplevelenu tím, jak nás vyučovala škola a věda v předchozích stádiích vývoje. Dnes bychom měli využívat zejména toho, že se pozornost opět

vrací od popisování a třídění stylistických prostředků k rozvíjení čtenářského prožitku. Na něj míří rozmanité důvtipné aktivity škol, knihoven a dobročinných spolků. Čtenář Duhy je jistě umí jmenovat a patrně se v nich sám angažuje. V čem je ten podstatný rozdíl v přístupu ke stylu uměleckého textu?

Kdybychom prvky stylu jenom popisovali, že např. Hrabal používá často velice dlouhých vět, které jsou jen zřídkakdy oddělované tečkou od dlouhých vět následujících, pak bychom neuměli odlišit Hrabalův styl třeba od stylu Miloše Macourka v Živočichopise a v pohádkách. Nerozčleněnost výpovědí na úseky s tečkou je jeden jazykový prostředek, ale v našich sdíleních nad knížkami si zakládáme na tom, že hloubáme, co má znamenat to, že takových tasemnicovitých výpovědí autor používá? Proč tak píše a co to s námi dělá jako se čtenáři? Přece cítíme, že z četby Hrabala máme jiný dojem a zážitek než z četby Macourkových bajek nebo pohádek. A není to jenom tím, o čem se v tom nebo onom textu vypráví. Tematika a motivy jsou sice dost odlišné, ale my nečteme knížky jen proto, abychom se dozvěděli o postavách, věcech, činech, časech a prostředích. Vnímáme také a užíváme si i to, že naše mysl dokáže rozpoznávat, jak se v textu snoubí jedno s druhým.

Podívejme se tedy na něco dobře patrného – na výběr pojmenování, tedy na volbu slov autorem:

Slova v textu jsou autorem volena nejen podle toho, jakou věc mají výstižně označit, ale také podle nálad postav i vypravěče, i podle hodnot, o které postavám, autorovi a nám čtenářům jde. A jsou volena tak, aby jejich významy k sobě v textu dobře sedly i svým nábojem emočním nebo hodnotivým a aby „filtr“ pro jejich výběr vzbuzoval v čtenáři ucelený dojem. Má v čtenáři vyvolávat

pocity, které ho například sbližují s postavou nebo s podávatelem nebo s druhými lidmi-čtenáři (a mezi nimi i s autorem textu). Anebo mají čtenáře naopak provokovat k zaujetí protikladného postoje. Autor může volit „lidový“ až hrubý slovník a obraty, aby v nás vyvolal bezprostřední pocity a myšlenky, jaké mívají obyčejní, prostí lidé, jejichž city a vztahy nejsou zatíženy velkým věděním ani důkladným tréninkem v uvažování. Autor nás obvykle chce někam dostat: buď se máme ztotožnit s lidovým pohledem na složité vztahy a události, anebo naopak máme nazít, jak riskantní je takové zjednodušování a jak třeba vede k bezohledným nebo i krutým důsledkům. Anebo nás naopak chce ujistit v tom, že právě takové méně či více hrubé vyjadřování je i v každém z nás kdesi pod nánosem kultury a že si to máme uvědomit, když posuzujeme chování jiných lidí.

Díky tomu, jak rozpoznáváme a zažíváme při čtení vztah mezi slovy a věcí samou, se naše mysl dostává k hlubšímu poznávání a k moudřejšímu hodnocení světa i sebe. Které z možných chápání života a světa nám určitý umělecký text nabízí a umožňuje přijmout? To je dáno právě tím, jak je text napsán, jak pojmenovává jevy (například metaforicky) a jak je řadí, komponuje. Ne jenom o čem vypráví. Sladění mezi věcným obsahem vyprávění a způsobem, kterým nám autor sdělení podává, to právě je podstatou uměleckého stylu. Díky tomuto sladění zaujmeme jako čtenáři určité stanovisko, budeme nějak hodnotit to, co se v příběhu stalo, jak kdo jednal, na co věřil, jaké měl vztahy, a budeme z toho pro sebe činit závěry postavené na svém estetickém zážitku z krásy i ze závažnosti autorova sdělení.

Moderní literatura je daleka toho, aby toto stylové sladění znamenalo „líbezné podávej líbezně, kruté dávej kruté“. I rozpor krásy a zla nebo ohavnosti a lásky může být umělcem podáván vyladěně, a to ne tak, aby se silné rysy zastřely, ale naopak aby vynikly a aby pomocí jejich kontrastu čtenář docenil jejich význam a postavení mezi rysy ostatními.

Skrze umělecký styl se naše duše čtenáře i člověka rozvíjí do bohatější fáze. Kdybychom četli jen „co se opravdu stalo“, a kdyby to bylo psané bez umělecké rafinovanosti, získávali bychom četbou nanejvýš několik věcných poznatků: kdo kde byl a co tam komu udělal. Ale nedobrali bychom se toho, co takové události a činy znamenají. A neobohatili bychom své zkušenosti emoční. Zvláštní krása uměleckého stylu není jenom pro ozdobu. Skrze zvláštní styl uměleckého vyjadřování, skrze jeho odlišnost od běžné řeči, a díky naší četbě knih se nám v životě dostává zážitku krásy, na kterou se nejen sami „díváme“, ale kterou také jako čtenáři spolu s autorem vytváříme... Tohoto čtenářského postoje se lidé po staletí dobírají jednak hojnou četbou, jednak vzděláváním. Pro obě cesty však je zásadní, aby byly naplněny estetickým prožitkem. Umělecký text ztratí život, když se s jeho orgány – uměleckými prostředky – zachází jako v pitevně. To je dosud velká výzva pro dnešní pojetí školní výuky, a je potěšitelné, že učitelů a škol, kteří chtějí o živé čtenářství pečovat, stále přibývá. Stejně potěšitelné je, kolik knihoven a knihovnic to činí také a navíc školy a učitele podporuje. Děti potřebují být v knihách doslova naloženy, aby vsádky krásu uměleckého slova.

Bude vás zajímat, že...

... nevládní, nezisková organizace NaZemi pořádá pro studenty a učitele akreditované **kurzy Kri-tické myšlení a globální témata (80 hod.)**. V kurzech účastníci s lektory zkoumají původ postojů a názorů vlastních i druhých, rozvíjí dovednosti potřebné k vedení smysluplné diskuze a informovanému rozhodování. Kurzů se mohou zúčastnit i knihovníci, kteří se tak seznámí s netradičními metodami výuky i zajímavými náměty pro vlastní práci s mladými lidmi a školami v knihovnách ...

Rychlé čtení jako podpora osobní práce s informacemi

Část 2: Pojem rychlosti čtení.

Pasivní a proaktivní způsoby čtení

Richard Papík
papikr@cuni.cz

Rychlé čtení

Techniky racionálního čtení souvisí v dnešní době nikoliv jen se čtenářskou gramotností, kterou postupně získáváme od raného školního věku, někdy již předškolního věku, ale dnes právě spolu i s gramotností *informační*, a částečně i *digitální*, neboť některé způsoby čtení elektronických dokumentů (často v tzv. režimu online), tedy např. elektronických časopisů nebo elektronických knih nás nutí k některým speciálním návykům pohybů očí v textu a ve zpracování obsahu. Takovým příkladem může být čtení textu s hypertextovými odkazy, u kterého je možno se zastavit v některém dalším pokračování. Hypertext je vůbec zajímavým fenoménem z hlediska více oborů, ať jde již o lingvistické aspekty nebo technologické výzvy.

Jedním z parametrů čtení, který bývá často indikátorem, který se dá dobře vyhodnocovat a rozvíjet teoriemi i praxí, je *rychlost čtení*. Rychlost čtení je množství přečteného textu za časovou jednotku. Množství přečteného textu se uvádí ve stránkách, slovech, znacích. Nejčastěji se v současnosti rychlost čtení vyjadřuje ve slovech za minutu nebo ve znacích za minutu. Rychlost čtení je veličinou dynamickou a je vhodné ji vidět v mnoha dalších souvislostech. Rychlost čtení je závislá nejen na schopnostech čtenáře a je tedy značně individuální, byť se dají prezentovat řady srovnávacích tabulek rychlostí čtení pro různé věkové i sociální skupiny. Zajímavý je také pohled přes různé druhy textu, přes čtenářské předlohy.

Rychlosti čtení z hlediska textu (podle W. ZIELKEHO, 1972 a 1988):

- Lehké čtení – 250 slov/min. – např. nenáročná zábavná četba, jednoduché novinové články, propagační tiskoviny bez odborných návodů.
- Normální čtení – 180 slov/min. – např. dlouhé novinové články, obchodní korespondence, pracovní sdělení a většina materiálů souvisejících s naší prací, populárně naučná literatura, beletrie.
- Pečlivé čtení – 135 slov/min. – odborné články s novými poznatky, pojednání z tematických oblastí, v nichž se příliš nevyznáme.
- Obtížné čtení – 75 slov/min. – texty s daty, číslly, vzorci, technické texty čtenáři vzdálené, cizojazyčné texty.
- Mimořádné čtení – nelze uvést průměr slov za minutu, jedná se např. o texty v cizím jazyce, který čtenář málo ovládá, nebo texty, které nám jsou úplně neznámé a vyžadují podrobnější studium.

Při rovnoměrném podílu prvních čtyř rychlostí čtení na celkovém čtení docházíme k průměru 160 slov/min.

Je vhodné si uvědomit, jaké jsou nedostatky tradičních metod čtení, aby bylo možné posléze nastavit možnosti rozvíjení lepších čtenářských metod, které vedou nejen k přirozeně vyšší (a „rozumnější“) rychlosti čtení, ale i k lepšímu pochopení a zapamatování toho podstatného z textu. V zásadě jde tedy o odstranění

řady zlovyků při čtení a získání nových návyků, které se dají celkem dobře a poměrně rychle nacvičit a mají více efektů, např. i pro zlepšení vlastností pozornosti, zejména pak schopnosti soustředění pozornosti, anebo i pro paměťové schopnosti od velmi krátké zrakové paměti přes krátkodobou paměť až po zlepšení dlouhodobé paměti.

Co může mít zpomalující a obecně negativní vlivy na proces čtení (PAPÍK, 1992)?

- Artikulace při čtení (fonetizace, vokalizace čtení), když to není nutné.
- Nevyužití zrakové rozpětí (zrakovým rozpětím je myšlena ta část textu, kterou vnímáme na jednou fixační zastávku, tzv. fixaci).
- Regresní pohyby při čtení (vracíme se příliš často na řádku, v odstavci, i když k tomu není důvod).
- Nesoustředěná pozornost při čtení.
- Necílovost, jistá bezcílnost čtení, také pasivní způsob čtení. To je charakteristické pro mnoho čtenářů. Není to tak malá chyba, jak by se na první pohled zdálo, neboť u věcných textů (např. odborných) je velmi důležité uvědomit si nastavení cílů našeho čtení ani ne z důvodu rychlosti čtení, jako spíše z důvodu kritického hodnocení textu.

Jistá bezcílnost čtení (a nejde teď o čtení, které nám umožňuje například jistou relaxaci, prožitky, emotivní obohacení, ale o čtení například běžných věcných textů typu odborných nebo novinářských) pak nastoluje často zbytečně pasivní přístupy při čtení, které je lepší nahrazovat proaktivnějšími způsoby.

Pasivní přístup se vyznačuje:

- vyčkáváním, až se text stane „zajímavým“, čtenářské schopnosti zůstávají nevyužity,
- malým soustředěním na proces čtení, čtenář je například roztěkaný, nedočítá text do konce,

- podstatné vztahy skladby textu unikají,
- nižší motivaci dochází často k menšímu zapamatování čteného textu.

Proaktivní přístup při čtení se vyznačuje:

- odlišováním podstatných údajů a poznatků od méně podstatných či dokonce nepodstatných, jde o identifikaci tzv. informačního jádra textu,
- sledováním kontextových vazeb, souvislostí, zaměřením se ne na jednotlivá slova, ale na větší textové celky, jde o hledání myšlenek v textu a jejich první vyhodnocování,
- sledováním určitého cíle čtení, čeho je možno dosáhnout přečtením daného textu, představami očekávaného poznatku,
- očekáváním, případně až předvídáním vedení výkladu textu, také údajů a nových poznatků nebo potvrzení nám již známých,
- je veden dialog mezi autorem textu a čtenářem, je vhodné se vcítit do myšlení autora (empatie je žádoucí), je možno také hovořit o prvcích tzv. kritického čtení, kdy s autorem souzníme i nesouhlasíme, text hodnotíme vnitřně i poznámkovým aparátem,
- pokládáním otázek a hledáním odpovědí v textu, a rovněž v našem přemýšlení o textu, umění pokládat otázky je důležité,
- nejsou-li odpovědi nalezeny, obrací se čtenář na jiný informační pramen, činí aktivní rozhodnutí pro případné čtení dalších pramenů apod.

Závěr pro 2. část

Naše čtení může být vždy o něco více aktivní, a pokud se o to cíleně snažíme, bývají i rychlosti čtení přirozeně vyšší a pochopení a zpracování obsahu efektivnější, a také máme větší pocitové uspokojení ze čteného. Je možno k případné nápravě přistupovat již pouhým uvědoměním si určitých zásad, např. výše uvedených, ale může

se tak dosáhnout i určitými mírně nátlakovými, tréninkovými metodami, které však přes jistou náročnost jsou nakonec příjemné a mají za následek i zlepšení některých duševních schopností. Jde zejména o rozšíření zrakového rozpětí a snížení počtu fixací na řádku. Tato cvičení, která budou probírána v pokračování, mají původ již v dvacátých letech minulého století, a jsou esenciální z hlediska nácviku efektivnějšího formálního pohybu očí v textu. S přidáním účinných metod obsahových analýz textu pak jde o významné zlepšení naší práce s informacemi na osobní úrovni.

Literatura:

MISTRÍK, J. Rychle čítanie. 2. vyd. Bratislava : Slov. ped. nakl. 1982. 118 s.

PAPÍK, R. *Naučte se číst!* Praha : Grada, 1992. s. 181. ISBN 80-85424-93-2.

PITKIN, W. B. *The art of rapid reading*. New York : McGraw-Hill, 1929. 233 s.

SMETÁČEK, V. Rychlost čtení a pochopení textu. *Čtenář*, 1972, roč. 24, č. 5, s. 171-173.

ZIELKE, Wolfgang. *Čteme rychleji, čteme lépe*. Překlad Jiří Loser a Jaroslav Fingl. Praha: Institut řízení, 1972. 180 s.

ZIELKE, Wolfgang. *Jak číst rychleji a lépe*. Překlad Jiří Loser a Jaroslav Fingl. 2. vyd. Praha: Svoboda, 1988. 168 s.

Rozhovor s PhDr. Evou S. Lesenkovou, Ph.D.

Iva Zadražilová

Iva.Zadrazilova@mzk.cz

V prostředí zdravotnických informací působíte řadu let, ať to byla knihovna v Institutu postgraduálního vzdělávání ve zdravotnictví (IPVZ), kterou jste vybudovala a dlouhá léta vedla, nebo Národní lékařská knihovna, ve které nyní zastáváte pozici náměstkyně odboru knihovnicko-informačních služeb a komunikace. Jaké jsou dle vašeho názoru nejvýraznější změny, které se dotýkají profese lékařského knihovníka?

Děkuji za otázku. K termínu lékařský knihovník bych podotkla, že přesnější je používat širší vymezení „zdravotnický knihovník“. Jinak jako příčiny nejvýraznějších změn lze označit především změny a prudký vývoj v technologiích v posledních dvaceti letech, které podmiňují změny informačního chování

uživatelů a mění jejich vzorce k užívání různých forem námi poskytovaných služeb. Ostatně problematikou vztahu k technologiím se zabývá celá oblast HCI (Human-Computer Interaction). Zdravotníci knihovníci se setkávají s kliniky a výzkumníky na univerzitách, se zdravotníky v krajských či jiných nemocnicích nebo zdravotnických zařízeních, s praktickými lékaři a se studenty lékařských a zdravotnických oborů, v oblasti farmaceutických informací pak s klinickými farmakology nebo magistry v lékárnách či s registrovanými prodejci léčiv. I v naší republice se pozvolna stále více objevuje občan, laický uživatel, zájímající se o informace o zdraví a nemoci, nikoliv pouze o tzv. patientské informace. V procesu kladení klinických otázek a hledání odpovědí na správnou účinnou prevenci nebo léčbu sehrává stále aktivnější roli

ten, kterého se „uzdravování“ týká, tedy zdravý občan nebo pacient. K významné uživatelské skupině se specifickými potřebami a zájmy proto může patřit ve zdravotnických knihovnách také laik zajímavý se o otázky zdraví a nemoci. V naší profesi, kdy pracujeme s informacemi v různých fázích, ať už v klasickém či elektronickém prostředí, vidím jako klíčové zkoumání cílového uživatele a vytváření vstřícných uživatelských rozhraní informačních systémů.

Ve vaší gesci je také vzdělávání knihovníků působících jak v Národní lékařské knihovně, tak v dalších zdravotnických knihovnách. Jak se liší dle vašeho názoru kompetence, které musel lékařský knihovník mít v devadesátých letech minulého století a ty, kterým musí disponovat dnes?

Celoživotní učení, ať formální nebo neformální, je tématem 21. století. Plnohodnotná profesní kvalifikace vyžaduje získávání, udržování a rozvíjení jak obecných, tak odborných kompetencí, i u zdravotnického knihovníka. Podotkla bych, že moje odpověď k vaší první otázce nebyla zcela vyčerpávající, s vlivem prudkého rozvoje technologií se musíme vypořádávat při chápání informačního chování také, slovy profesorky Steinerové, s neurofyzilogickými, senzomotorickými, kognitivními, afektivními, sociálními a kulturními složkami. Vyjádření paní profesorky výstižně vyjadřuje širší problematiku. Mezi znalosti zdravotnického knihovníka se tedy v kontextu evropských i světových zkušeností celoživotního vzdělávání medicínských knihovníků zařazují vedle odborných specifických znalostí a dovedností i další, ke kterým patří například odborná medicínská terminologie a klasifikace, statistické metody v medicíně, orientace ve zdravotní politice nebo správné chápání informací o zdraví. Důležité jsou i měkké kompetence, jako je efektivní komunikace, kreativita, flexibilita, zákaznická orientace, výkonnost, samostatnost, řešení problémů, plánování a organizace práce, proaktivní přístup či odolnost vůči stresu.

Pokud vím, sama jste si doplňovala postgraduální vzdělání na FF UK ve věku, kdy se ostatní už těší na důchod a starání se o vnoučata. Je to obdivuhodné a můžete jít mnohým mladším kolegům a kolegyním příkladem. Prozradíte, jaké důvody vás ke studiu přivedly?

Ve zdravotnictví pracuji celý život, po maturitě na knihovnické škole jsem nastoupila jako pomocný knihovník a v průběhu let vystudovala tehdy dálkovou formou náš obor a obhájila malý doktorát. Později jsem studium doplňovala specializačními atestacemi veřejného zdravotnictví a atestací pro výchovu a vzdělávání. V prostředí postgraduálního vzdělávání ve zdravotnictví, kde jsem desítky let působila, to bylo nejen přirozené, ale i nutné. Kurikula našeho studijního oboru pochopitelně reagují na svět kolem nás, a tak, když se objevila možnost postgraduálních studií knihovnictví a informační vědy, neváhala jsem a považovala za samozřejmé dále se vzdělávat. S lékařskými knihovnami spolupracuje řada špičkových lékařů a pro dobrou „advokaci“ našeho oboru je třeba jim být fundovaným spolupracovníkem.

Národní lékařská knihovna je bezpochyby pilířem lékařských knihoven v České republice. Mezi vaše čtenáře patří jak lékaři a pracovníci nelékařských oborů, tak studenti středních i vysokých škol, stejně tak i široká veřejnost. Zvláště v dnešní době je potřeba klást velký důraz na kvalitu informací a zdrojů, které poskytujete, zejména v tak citlivém oboru, jako je lidské zdraví. Vnímáte nějak posun i v této oblasti? Jakým způsobem se ověřovala kvalita zdravotnických informací dříve a jak to funguje nyní?

Odpověď správně a stručně je nelehké. Oblast zdravotní gramotnosti zahrnuje širokou škálu témat souvisejících se systémem péče o zdraví a je předmětem studia oboru sociálního lékařství. Dovolím si pouze reagovat s tím, že i v této oblasti lze nalézt roli pro zdravotnické knihovníky. Na přelomu let 2013/2014 byl zahájený

program MZ ČR Zdraví 2020, jehož součástí je příprava Národní strategie elektronického zdravotnictví pro zavádění systému nástrojů a služeb elektronického zdravotnictví včetně záměru vybudovat Národní zdravotnický informační portál, na kterém se bude podílet řada subjektů. Národní lékařská knihovna se do iniciativ MZ ČR zapojila v roce 2014 a od roku 2015 se v NLK ustavil tým spolupracovníků, kteří se věnují přípravě a ověřovacímu provozu nového portálu MedLike. Ten by měl občanovi poskytnout účelnou informační podporu prostřednictvím kvalifikovaných informací. Knihovníci znají metody získávání, vyhledávání, ukládání a šíření informací a specializovaný zdravotnický knihovník je schopný spolupracovat s medicínským odborníkem na tvorbě zamýšleného portálu, určovat vyhledávací strategie a usnadňovat tak zdravotníkovi či laikovi vyhledávání.

Národní lékařská knihovna datuje počátky svého vzniku již do konce 18. století. Pokud byste měla charakterizovat zásadní milníky v proměně lékařských knihoven od této chvíle až do dnešní doby, které by to byly?

Ohlédnutí za třemi sty lety nelze postihnout v rozhovoru, pokud mohu stručně jmenovat několik významných poválečných milníků, pak se ve výčtu objeví rok 1947 a Bibliographia Medica Českoslovaca, rok 1977 a národní licence překladu amerického tezauru pro medicínu Medical Subject Headings, nebo konstituování Odvětvového systému vědeckých informací ve zdravotnictví v letech 1974-1989. V novém tisíciletí, roku 2002, systém MEDVIK (Medicínská virtuální knihovna), v roce 2008 Digitální knihovna NLK (DK), která slouží pro ukládání a zpřístupňování digitalizovaných a elektronických dokumentů z fondů NLK a konečně náš benjamínek, již zmínovaný portál MedLike, jehož pilotní verze byla spuštěna na jaře roku 2018. A abych neopomněla, od roku 1997 je naší součástí Zdravotnické muzeum, které spolupracuje s řadou ostatních muzeí a podílí se na desítkách výstav.

Zajímalo by mne, která nevýraznější změna v oblasti zdravotnického knihovnictví se podařila prosadit vám osobně, respektive na kterou vaši zanechanou stopu jste nejvíce hrdá?

Tak na tuhle otázku by měli odpovídat uživatelé knihoven a kolegové, kde jsem působila a působím. Přímou zpětnou vazbu od uživatelů a kolegů jsem měla a mívám při své přednáškové činnosti nebo organizování vzdělávacích aktivit, tam se dozvídáte, co bylo dobré a co se nepovedlo. V osmdesátých letech, kdy jsem začínala přednášet tematiku vědeckých informací v postgraduálním institutu, navazovala jsem na pedagogickou práci dr. Choce, to byly začátky informačního vzdělávání. A stopa jednotlivce nikam nevede, jestliže by člověk zůstal ve své práci sám, tak s potěšením sleduji své kolegy, jak erudovaně dokážou uživatelům prezentovat práci s informacemi.

Co je podle vás důležitější – aby byl váš knihovník odborníkem v oblasti knihovnictví, nebo odborníkem v oblasti zdravotnictví?

Problematika specializace lékařského knihovníka již byla předmětem dvouoborového studia v ČR koncem sedmdesátých let. Zkušenosti dobré praxe ze specializovaného systému vědeckých lékařských informací založeného v 90. letech minulého století ukazují, že knihovník, nemá-li rozšířené specializované vzdělání, začíná chápat, co skutečně obor znamená a co od knihovníka vyžaduje, teprve tak po pětileté praxi. Vracíme se tedy opět k otázce celoživotního vzdělávání.

Pokud si představíte Národní lékařskou knihovnu v horizontu deseti let až dvaceti let, kde vidíte největší příležitosti pro další generaci knihovníků? Bude pro ně práce ve specializované knihovně stále zajímavá?

Rozhodně bude a věřím, že bude zajímavější. Velmi, až dramaticky, roste objem dat a čtvrtá průmyslová revoluce přinese nově profilované

profese zaměřené na jejich sběr, uchování a využívání specializovaných znalostí. Trh práce bude potřebovat informační specialisty.

Děkuji za rozhovor a přeji hodně spokojených uživatelů vaší knihovny.

PhDr. Eva S. Lesenková, Ph.D., absolventka Ústavu informačních studií a knihovnictví FF UK, doktorskou práci s tématem „Informační chování lékařských oborů v postgraduální specializační přípravě“ obhájila v roce 2010 tamtéž. Specializační atestační průpravu absolvovala (1994, 1996 a 1999) v oboru Veřejného zdravotnictví a Výchovy a vzdělávání ve zdravotnictví.

Dlouhodobě působila jako vysokoškolský pedagog a informační pracovník – specialista v Institutu postgraduálního vzdělávání ve zdravotnictví, v posledních letech zastává funkci náměstka pro knihovnicko-informační služby a komunikaci v Národní lékařské knihovně. Jako členka výborů České společnosti zdravotnické informatiky a vědeckých informací ČLS JEP a Pracovní skupiny pro zdravotní gramotnost MZČR se dlouhodobě zasazuje o spolupráci oboru s průnikovými tematikami. Za rozvoj českého knihovnictví získala v roce 2011 Medaili Z.V.Tobolky. Věnuje se tematice informačního chování zdravotnických pracovníků, celoživotnímu specializačnímu vzdělávání lékařských knihovníků a zdravotní gramotnosti.

Právní poradna: Praktické problémy při poskytování reprografických služeb

Soňa Dresslerová

Sona.Dresslerova@mzk.cz

Jaký je výklad pojmu „kopírování pro vlastní potřebu“ – co je kopírováním pro vlastní potřebu a co již ne?

Tento pojem je v zákoně č. 121/2000 Sb. užít pro tzv. volné užití dle § 30 zákona. Jedná se o užití, které negeneruje obchodní prospěch tomu, kdo užívá. Z rozsudku Soudního dvora EU ze dne 10. 4. 2014 ve věci ACI Adam BV, C-435/12, EU:C:2014:254 lze dovodit, že tímto „pro vlastní potřebu“ se má na mysli soukromé užití a pro účely, které nejsou přímo ani nepřímo komerční.

Kopírování pro vlastní potřebu tak je pouze k užití té osoby, která kopii provede, a současně musí jít o užití, které nemá komerční zisk (vyloučeno je tak např. u podnikajících osob pro jejich podnikání nebo v souvislosti

s ním). Konkrétní definice tohoto pojmu však nikde dána není, je třeba ji dovozovat případ od případu. V této souvislosti odkazují na rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 30 Cdo 3474/2010, který uvedl, že zpřístupňování zvukových záznamů veřejnosti, tj. neuzavřenému okruhu osob, sdružených ve sdružení bez právní subjektivity, které nabyly vlastnictví k hmotnému substrátu CD nosičů, nelze podřadit ustanovení § 30 odst. 1 zákona č. 121/2000 Sb., protože jde o činnost vykazující znaky půjčovny, proto nabytím spoluvlastnictví k hmotnému substrátu, na němž je dílo zaznamenáno, nenabyli členové sdružení oprávnění díla zaznamenaná na CD nosičích užívat bez poskytnuté licence. Opačný přístup by zakládal neospravedlnitelnou újmu oprávněných zájmů autorů. Toto rozhodnutí

soudu tak jen potvrzuje, že pokud je kopírování spojeno s podnikatelskou činností, nejde o povolené „kopírování pro vlastní potřebu“, a tedy toto není přípustné dle autorského zákona bez souhlasu autora.

V této souvislosti je třeba poukázat na to, že v oblasti vzdělávání je otázka obchodního prospěchu třeba posuzovat případ od případu, ale dle komentáře k autorskému zákonu, autoři Chaloupková, Holý, nakladatelství C.H.Beck. Například u studentů, pokud nelze užití kopie spojit s konkrétním obchodním prospěchem, i když se student připravuje na své budoucí povolání, je toto volné užití dle § 30, tedy kopírování pro osobní potřebu studentem možné.

Dle rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 5 Tdo 234/2009 autorský zákon nevylučuje legální zhotovení většího počtu rozmnoženin pro osobní potřebu, pokud to není v rozporu s běžným užitím díla a ani tím nejsou nepřiměřeně dotčeny oprávněné zájmy autora a nezáleží také na tom, z jakého zdroje je kopie pořízena. Proto např. student může okopírovat skripta i pro další studenty, ovšem nikoli v počtu desítek a stovek osob (to už by legální nebylo). A nelze ani pro vlastní potřebu udělat elektronickou rozmnoženinu, dle § 30 autorského zákona si lze udělat pouze papírovou kopii.

Je možné v knihovně kopírovat soukromým osobám na jejich žádost jejich doklady, jako např. rodné listy, pasy či občanské průkazy?

Domnívám se, že toto možné není, protože všechny knihovny jsou oprávněny činit pouze to, co jim umožňuje knihovní zákon a jejich zřizovací listina. Ani zákon a běžně ani zřizovací listina neumožňuje provozovat kopírovací služby, což kopírování dokladů je, proto to knihovny činit nemohou. Mohou si pouze okopírovat doklady, které potřebují v souvislosti s poskytováním služeb čtenářům.

Dojde-li v knihovně ke ztrátě knihy, může si tento titul půjčit z jiné knihovny, okopírovat a kopii půjčovat?

Domnívám se, že ano, protože jde o nahrazení toho, co už knihovna měla, adekvátní náhradou dle z. č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, v okamžiku, kdy knihovně ztrátou byla způsobena škoda na věci, knize, kterou už měla ve svém vlastnictví, nejde tak o pořízení nové věci, ale náhradu za tu původní věc. Soudy běžně v řízeních o vydání knih vůči čtenářům přiznávají nároky na náhradu škody za ztracené knihy ve formě nákladů na pořízení stejného titulu, nebo zhotovení jeho kopie.

Kopírování notových záznamů je zakázáno – platí toto ustanovení i v případě, kdy by studenti dostali od vyučujících notové zápisy skladeb, které se učí ve škole v rámci hudební výchovy či v rámci výuky hry na hudební nástroje a potřebovali by si je vytisknout či okopírovat?

Dle § 30a odst. 1 do práva autorského zasahuje vždy ten, kdo pro svou osobní potřebu, nebo na objednávku pro jinou osobu zhotoví tiskovou rozmnoženinu díla na papír nebo podobný podklad fotografickou technikou nebo jiným postupem s podobnými účinky notového záznamu díla hudebního či hudebně dramatického.

Toto ustanovení neumožňuje žádnou výjimku. Z jeho řazení za § 30 o volném užití je dle právní teorie zřejmé, že se jedná o speciální ustanovení k § 30 a tedy na zhotovení kopie notového záznamu nelze použít § 30 o volném užití. Výše uvedené se vztahuje i na kopie not pořizovaných studenty, neboť toto ustanovení hovoří i o kopiích pro vlastní osobní potřebu, což je přesně případ studentů. Z výše uvedených důvodů je třeba mít za to, že zákaz kopírování notových záznamů se vztahuje i na notové zápisy získané studenty od vyučujících.

Statistické výkaznictví v knihovnách

Monika Kratochvílová

Monika.Kratochvilova@mzk.cz

Statistické výkaznictví v knihovnách, které patří podle zákona č. 89/1995 Sb., o statistickém výkaznictví, ve znění pozdějších předpisů,¹ mezi zákonné povinnosti každého zřizovatele knihovny, patří s blížícím se koncem roku mezi časté téma na poradách a v konzultační činnosti krajských a pověřených knihoven, přičemž hlavní zájem kulminuje začátkem každého kalendářního roku.

Státní statistickou službu za oblast kultury včetně veřejných knihoven vykonává Národní informační a poradenské středisko pro kulturu NIPOS², státní příspěvková organizace Ministerstva kultury ČR. Statistická zjišťování bývají každoročně upřesněna v Programu statistického zjišťování,³ který vydává v podobě vyhlášky Český statistický úřad.

Zpravodajskými jednotkami jsou knihovny poskytující veřejné knihovnické a informační služby. Pro splnění této povinnosti vyplývající z § 9 a § 11 zákona č. 257/2001 Sb., o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (knihovni zákon), ve znění pozdějších předpisů, a k výkonu státní správy (formou vyhodnocení statistických dat pro přípravu zákonů a vyhlášek a tvorbu rozpočtů resortu kultury) musí do stanoveného termínu vyplnit výkaz **Kult (MK) 12 01 Roční výkaz o knihovně**.

Údaje za svoje obsluhované knihovny vyplňují po zadání přístupového hesla do elektronické databáze NIPOS jednotlivé pověřené knihovny.

Problematické statistického výkaznictví věnují pozornost nejen krajské a pověřené knihovny, ale také knihovnická periodika.

V roce 2016 přinesl časopis Čtenář novou rubriku **Z knihovnických statistik** zaměřenou na statistiku činností a výkonů veřejných knihoven. Témata se věnovala nejčastějším problémům při výkaznictví:

- Kulturní a vzdělávací akce v knihovnách⁴
- Návštěvníci a uživatelé knihoven⁵
- Výpůjčky dokumentů⁶
- Meziknihovní výpůjční služby⁷

Pomocník se statistikou – databáze Stat-Excel

Již více jak deset let slouží krajským a pověřeným knihovnám placený statistický program Stat-Excel. Kromě přehledného ukládání a generování uložených statistických dat umožňuje jejich vyhodnocení podle standardu veřejných knihovnických a informačních služeb a tisk do formuláře KULT.

Program se skládá z několika vzájemně propojených souborů (PREH, ANAL, NIPOS, TISK). Vložená data se automaticky kopírují do všech souborů. Pro vyhodnocování činnosti knihoven je cenným zdrojem informací soubor ANAL umožňující analýzu dat za oblasti (výběr):

I. KNIHOVNÍ FOND

- % obnovy knihovního fondu ve volném výběru
- Náklady na knihovní fond na 1 obyvatele

1 https://www.czso.cz/csu/czso/zakon_o_statni_statisticke_sluzbe

2 <http://www.nipos-mk.cz/>

3 https://www.czso.cz/csu/vykazy/program_statistickych_zjistovani

4 <https://www.svkkl.cz/en/ctenar/clanek/536>

5 <https://www.svkkl.cz/en/ctenar/clanek/464>

6 <https://www.svkkl.cz/en/ctenar/clanek/442>

7 <https://www.svkkl.cz/en/ctenar/clanek/403>

- Rozsah knihovního fondu na 1 obyvatele
- Obrat knihovního fondu

II. UŽIVATELÉ

- % registrovaných uživatelů z počtu obyvatel
- % uživatelů do 15 let z celkového počtu registrovaných uživatelů
- Počet návštěvníků celkem na 1 obyvatele

III. VÝPŮJČKY

- Počet výpůjček na 1 obyvatele
- Počet výpůjček na 1 registrovaného uživatele

IV. DALŠÍ ÚDAJE

- Studijní místa na 1 000 obyvatel
- Plocha knihovny v m²/1 000 obyvatel

V. ELEKTRONICKÉ SLUŽBY

- Vstupy do elektronického katalogu, % vstupů z prostoru mimo knihovnu

VI. ZAMĚSTNANCI

- Počet zaměstnanců na 1 000 obyvatel
- Zaměstnanci na 1 000 registrovaných uživatelů
- Zaměstnanci na 1 000 návštěv

Novinky ve statistickém výkaznictví

Od 1. 1. 2017 platí **nová definice obsluhované populace**, kam se započítávají i cizinci s trvalým pobytem. Z definice Obsluhované populace v Deníku veřejné knihovny:

„Počet obyvatel okruhu působnosti knihovny, počet obyvatel obce nebo obcí, obecní nebo městské části, pro jejíž obyvatele je vykazující knihovna zřízena. Uvádí se stav k 31. 12. vykazovaného roku. Celkový součet obyvatel by měl odpovídat statisticky sledovanému území (např. obec, městská část).

Do počtu obsluhované populace se započítávají také cizinci s realizovaným pobytem (trvalý a přechodný).“ Zdroj pro údaj o počtu obyvatel i cizinců: <https://www.mvcr.cz/clanek/statistiky-pocty-obyvatel-v-obcich.aspx>

Nová je také definice **registrovaného uživatele**. Změna spočívá ve způsobu vykazování uživatelů, jejichž platná registrace přechází do následujícího roku. Z definice Registrovaný uživatel:

„Do počtu registrovaných uživatelů se započítává i uživatel, který měl platnou registraci z uplynulého roku, a který provedl v průběhu běžného roku alespoň jednu transakci zaznamenanou knihovním systémem, např. výpůjčka, vrácení, prodloužení výpůjční lhůty, rezervace apod. I v tomto případě platí, že uživatel může být registrován v kalendářním roce pouze jednou.“

Z důvodu občas nejasného zařazení konaných akcí byly aktualizovány definice těchto pojmů a doplněny o příklady. Definice z Deníku veřejné knihovny:⁸

Kulturní akce pro veřejnost

„Knihovnou pořádané akce pro uživatele a veřejnost, jejichž přínosem je kultivace osobnosti, poskytují zábavu a estetický zážitek. Od účastníků se zpravidla nevyžaduje aktivní spoluúčast, např. besedy, výstavy, literární pásma, pořady, hudební pořady, koncerty, kvízy, divadlo jednoho herce, literární čtení, besedy s převažující kulturní složkou, Muzejní noc, besedy s dětmi (pohádky, říkadla...), autorská čtení, pasování prvňáčků, Knížka pro prvňáčka, Noc s Andersenem, Lovci perel, soutěže, hraní stolních her, výtvarné, tvůrčí dílny, vyhodnocení soutěží,

⁸ <https://ipk.nkp.cz/statistika-pruzkumy-dokumenty/statistiky/nova-definice-registrovaneho-uzivatele-pro-vykazovani-statistiky-platna-od-1-1-2017>

filmové projekce, divadelní představení, křty knih, recitační pásma, vernisáž výstavy. Nezahrnují se nástěnky a drobné výstavy (např. novinek).

Vzdělávací akce pro veřejnost

Knihovnou pořádáné akce pro uživatele a veřejnost, jejichž přínosem je rozvoj vědomostí a znalostí, poskytují nové informace a poznatky. Od účastníků se vyžaduje aktivní spoluúčast. Například školení, kurzy, konference, přednášky, výstavy s informacemi (o autorovi, místě, historii...), exkurze, knihovnické, informační lekce, speciální akce (např. k výročí knihovny / kombinované prohlídky...), diskuze, workshopy, univerzity volného času, akce konané ve spolupráci se školou jako součást výuky (čtenářská, informační a digitální gramotnost), komentované hudební a filmové pořady."

Koncem loňského roku připravil Knihovnický institut sérii školení ke statistice napříč celou Českou republikou. Školení se konala ve spolupráci s krajskými knihovnami, které poskytly svoje prostory. Všechny knihovny dostaly příležitost připravit si dotazy, které byly v rámci školení zodpovězeny, nejčastěji z nich byly vystaveny i s odpověďmi mezi častými dotazy ke statistice.⁹

⁹ http://www.nipos-mk.cz/wp-content/uploads/2009/03/DVK2017_2018_Silny.pdf

Pro knihovny v Jihomoravském kraji se školení konalo 18. října 2017.¹⁰

Neocenitelnou pomoc při statistickém výkaznictví poskytují svým obsluhovaným knihovnám pověřené knihovny. Základní informace mají umístěny na svých webových stránkách, ty podrobnější jsou pravidelnou součástí podzimních porad pro knihovníky, případně nabízejí možnost konzultací. Dohled a koordinaci aktivit souvisejících se statistickým vykazováním vykonávají krajské knihovny, které výsledky prezentují na poradách, informují média, využívají je při lobbování za zájmy knihoven.

Ač představuje statistika pouhá čísla, mají moc ovlivnit v pravou chvíli na pravém místě uvažování a rozhodování zřizovatelů či zastupitelů o dalším vývoji knihoven. I s tímto vědomím přistupujme začátkem příštího roku k pečlivému vyplňování všech údajů.

A že všechna ta čísla mohou nakonec vypadat i velmi atraktivně, dokládá nová infografika, kterou připravil NIPOS ve spolupráci s Knihovnickým institutem Národní knihovny ČR a která je dostupná na stránkách Národní knihovny:

<https://ipk.nkp.cz/statistika-pruzkumy-dokumenty/statistiky/verejne-knihovny-infografika>

A že se knihovny mají za těmi čísly čím pochlubit!

¹⁰ https://ipk.nkp.cz/statistika-pruzkumy-dokumenty/statistiky/stat_faq.htm

Bude vás zajímat, že...

... **Cena MARK roku 2018** byla udělena 9. října 2018 v Zrcadlovém sále Klementina. Cenu uděluje Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR mladým pracovníkům knihoven za jejich mimořádné aktivity v oboru. Letošní cenu získala Kateřina Nekolová, M.A., která se systematicky zaměřuje na interkulturní knihovnické služby a komunitní role knihoven. Snaží se také v knihovnách více prosazovat znevýhodněné uživatele. V roce 2016 nastoupila do Národní knihovny ČR, absolvovala různé stáže a dobrovolnické pobyty v zahraničních knihovnách...

Tři role knihovny, myslíme-li na sociální inovace

Eva Víchová
evavichova@gmail.com

V rámci projektu Sociální inovace v knihovnách, který realizuje Kabinet informačních studií a knihovnictví v Brně za podpory Ministerstva práce a sociálních věcí (MPSV), se pokoušíme porozumět možnostem sociálních inovací ve specifickém prostředí veřejných knihoven. Chceme podpořit knihovny ve snaze přivést představu sociální inovace do jejich praxe v podobě služeb, akcí, programů a aktivit, které mají dobrý vliv na společnost.

Sociální inovaci si dle definice MPSV ČR (Kadeřábková & Saman, 2013, s. 4) lze představit jako „nová a lepší řešení (tj. účinnější, efektivnější, udržitelnější, spravedlivější), která naplňují naléhavé společenské potřeby a zároveň vytvářejí nové sociální vztahy nebo spolupráce. Sociální inovace mohou zahrnovat nové produkty, procesy, služby, organizační uspořádání, technologie, ideje, regulace, institucionální formy, funkce a role, sociální hnutí, intervence a nové formy řešení sociálních potřeb.“

Příkladem sociálně-inovačních aktivit českých knihoven mohou být biblioterapeutické programy Knihovny Kroměřížska a Studijní a vědecké knihovny Plzeňského kraje. Do kategorie sociálních inovací se vejde také celá řada aktivit, které knihovny dlouhodobě nabízí zejména seniorům, matkám na rodičovské dovolené, dětem a mládeži. Tyto aktivity knihovny zároveň často označují jako „komunitní činnost“.

V projektu vnímáme tři základní vrstvy sociální inovace, které jsou pro knihovny relevantní, pokusím se je nyní krátce představit.

Knihovna jako ten, kdo sociální problém – v rámci svých možností – řeší

V první rovině sociální inovace se můžete rozhodnout, že vytvoříte něco nového, co vyřeší

společenský problém nebo přispěje k jeho zmírnění. Popudem bude patrně zejména naléhavost problému pro lokální komunitu, tj. veřejnost v místě působení knihovny (např. vytváření ghet, nárůst bezdomovectví, nedostatek kontaktu mezi generacemi ve městě apod.), nicméně je vhodné také zvážit „lidské kapacity“ knihovny. Ptát se, na jaké téma se „cítím“, ke kterému tíhnu, popřípadě jaké jsem schopen k řešení problému přizvat partnery (např. místní charita, fara, škola, skaut ...).

Příklad: založíte „čtenářský klub“ pro maminky s předškolními dětmi z etnických enkláv vašeho města, jejichž děti jsou ohroženy negramotností a budete se jim věnovat tak, že budete společně vyprávět příběhy nad obrázkovými knihami. Budete se tak snažit rozvinout vazbu ke knihám, knihovnám (tedy podpoříte rozvoj čtenářské gramotnosti, jejíž součástí je i schopnost konstruovat a vnímat příběhy ještě bez textu) a zároveň přivedete do neutrálního veřejného prostoru ve strukturovaném programu „s hranicemi“ a pravidly etnickou menšinu, pro niž může prožitek zakotvit pozitivnější vztah k majoritě (a naopak). Kroužky „odrostlých dětí“ lze pak např. včlenovat do místního skautu, byly-li místní oddíly např. zapojeny do přípravy programů.

Situace, kdy knihovna věnuje zvýšenou pozornost jedné či několika společensky marginalizovaným, vyloučeným či sociálním vyloučením ohroženým skupinám, je samozřejmě delikátní, vezmeme-li v úvahu, že v jádru poslání knihovny je – poněkud abstraktní požadavek veřejné služby se zřetelem k rovnosti. Nicméně v těchto místech pak narážíme na dotěrnou myšlenku, zda „sloužit všem stejně“ neznamená nakonec, že služba a existence knihovny paradoxně nemusí přinášet zásadní či výrazný užitek vlastně nikomu. Nikomu

skutečnému, konkrétnímu, dokonce snad v dané chvíli (služby „na míru“) potřebnému.

Knihovna jako ten, kdo propojuje

Druhá rovina sociální inovace staví knihovny do role facilitátora. Knihovna je zde v prvé řadě vnímána jako demokratický, nízkoprahový, veřejný, neutrální, informační, kultivační a vzdělávací prostor (a knihovník jako „strážce“ a šířitel těchto hodnot). Tyto charakteristiky knihovně umožňují fungovat jako „most“ mezi různými organizacemi a spolky v obci, propojovat je nad řešením sociálních problémů a poskytovat jim fyzické i informační zázemí. Knihovna také může být ten, kdo nabízí svou kapacitu (např. prostor), podporuje, co již funguje, posiluje lokální partnerství (např. na linii zřizovatel, neziskovky, veřejné instituce).

Knihovna jako ten, kdo kultivuje

Třetí rovina sociální inovace není přímo zaměřena na řešení konkrétního sociálního problému, ale

zavazuje ji „okrašlovat“ a kultivovat místo, kde působí. Nemusí se tedy jednat o řešení problému, ale o vytváření estetického, kulturního, kultivovaného a na rozmanité podněty bohatého okolí (vzpomeňme zde např. klavíry v ulicích měst či tzv. guerrilla gardening, při němž se spontánně osazují místa bez zeleně). V tomto případě knihovna přispívá k navyšování životní spokojenosti (well-being/life satisfaction). Touto oblastí se zabývá řada oborů (od ekonomie, přes psychologii až po medicínu) a shodují se, že stav, kdy je o tuto poněkud „fuzzy“ kapacitu pečováno, je celospolečensky výhodný.

Literatura:

KADEŘÁBKOVÁ, A. & S. M. SAMAN, 2013. Příručka pro tvorbu a realizaci inovačních projektů. Centrum inovačních studií VŠEM. Dostupné z: <https://www.esfcr.cz/file/8646>. [cit. 2018-10-15].

„Projekt CZ.03.3.X/0.0/0.0/15_124/0006474 byl podpořen Evropskou unií v rámci Operačního programu Zaměstnanost.“

Konference Archivy, knihovny, muzea v digitálním světě

Vít Richter

Vit.Richter@nkp.cz

Před osmnácti lety, 6. prosince 2000, se poprvé z iniciativy Svazu knihovníků a informačních pracovníků ČR uskutečnila první konference Archivy, knihovny, muzea v digitálním světě (dále AKM). Byla to doba, kdy se v českých knihovnách intenzivně nasazovaly automatizované knihovní systémy, probíhala retrokonverze tradičních listkových katalogů, knihovny se připojovaly k internetu a také se naplno rozvíjela digitalizace knihovních fondů, se kterou Národní knihovna začala již v roce 1992. Důležitým impulsem pro využití informačních technologií v oblasti knihoven a zejména pro digitalizaci byl od roku 2000 grantový

program Ministerstva kultury VISK – Veřejné informační služby knihoven¹, který zahrnoval celkem devět podprogramů zaměřených na využití informačních technologií v oblasti knihoven. Typické pro toto období byly především snahy Národní knihovny ČR o standardizaci dílčích procesů, aby mohlo dojít k vzájemnému propojení všech zdrojů, kterými knihovny disponovaly. Situace v oblasti archivů a muzeí byla v té době značně odlišná. Ob-

¹ VISK veřejné informační služby knihoven: Program Ministerstva kultury [online]. NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR – KNIHOVNICKÝ INSTITUT. Národní knihovna ČR [cit. 2018-10-20]. Dostupné z: <http://visk.nkp.cz/>

jevovaly se první autonomní projekty, diskutovalo se o tom, jak digitalizace může ovlivnit budoucí rozvoj, zda je smysluplné zabývat se standardy.

Byla to také doba, kdy se stále častěji projevovala idea vzájemného propojení paměťových institucí, tj. archivů, knihoven, muzeí či institucí památkové péče v digitálním světě. Cílem bylo, aby uživatel či návštěvník na svůj dotaz našel v prostředí webu všechny dokumenty, informační zdroje, které jsou uloženy v knihovnách, archívech, muzeích a dalších institucích, nezávisle na tom, zda se jedná o knihy, periodika, fotografie, obrazy a trojrozměrné předměty a další dokumenty. Právě tato myšlenka byla impulsem pro vznik konference AKM. První konference v roce 2000 se konala v malém sále Městské knihovny v Praze a zájem byl tak velký, že pro třetí ročník bylo nezbytné hledat větší prostor. Našli jsme ho nakonec v nové budově Národního archivu v Praze na Chodovci, který tuto konferenci hostí doposud. Národní archiv a Národní knihovna se staly stálými partnery konference. Zájem nebyl jenom ze strany jejích účastníků – knihovníků, archivářů, muzejníků, IT pracovníků, ale také ze strany přednášejících. První tři ročníky byla konference pouze jednodenní, ale od roku 2004 bylo nutné přidat další den, protože nabídka příspěvků byla velmi široká. Od té doby se každý rok na konferenci schází nejméně 300 účastníků, kteří během dvou velmi intenzivních dnů vyslechnou přibližně 30 příspěvků.

V prvních ročnících konference převažovaly příspěvky s knihovnickou tematikou, ale od té doby se situace výrazně změnila a příspěvky jsou rovnoměrně rozprostřeny mezi všechny paměťové instituce. V posledních letech se stále častěji objevují příspěvky z oblasti památkové péče, nově jsou uváděna témata z oblasti prezentace kulturního dědictví pro širokou veřejnost, ale také z oblasti trvalého uchování digitálních dokumentů. Konference se také stala významnou platformou pro zveřejnění výsledků z oblasti výzkumu a vývoje. Akce je výrazně zaměřena na domácí prostředí, ale neměli bychom také opomenout určitý mezinárodní rozměr – je pravidlem, že na konferenci

každý rok participuje řada kolegů ze Slovenska a někdy i ze širšího zahraničí. Prostory Národního archivu umožňují i prezentaci firem, které spolupracují s paměťovými institucemi, a z tohoto hlediska bychom neměli pominout podporu firmy CEIBA, která je od samého začátku spolehlivým partnerem konference.

Všechny příspěvky přednesené na konferenci AKM od jejího vzniku do současnosti je možné nalézt na stránkách konference². Důležitou součástí podpory spolupráce pracovníků paměťových a jiných institucí, kteří se zabývají problematikou uchování a zpřístupnění kulturního dědictví v digitální podobě, je společná elektronická diskusní konference AKM, která propojuje minulé i současné účastníky konferencí.

Program letošní konference (28. a 29. listopadu) byl připraven ze zajímavých témat, z nichž můžeme doporučit například:

- Informace o velkých projektech Ministerstva kultury financovaných ze strukturálních fondů EU, projektech Národního archivu a Národní knihovny;
- Příprava nové evropské směrnice o autorském právu;
- Využívání wikidat;
- Několik příspěvků z oblasti dlouhodobého uchování dat;
- Téma virtuálního muzea, nové služby knihoven „Získej,“ archivní projekty České televize.

Podrobné informace o konferenci jsou k dispozici na <https://www.skipcr.cz/akce-a-projekty/akce-skip/archivy-knihovny-muzea-v-digitalnim-svete/19.-konference-archivy-knihovny-muzea-v-digitalnim-svete-2018>.

2 Příspěvky ze všech ročníků jsou k dispozici prostřednictvím těchto dvou adres:

11. konference Archivy, knihovny, muzea v digitálním světě 2010. SKIP [online]. [cit. 2018-10-20]. Dostupné z: <http://skip.nkp.cz/akcArch10.htm>

19. konference Archivy, knihovny, muzea v digitálním světě 2018. Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR [online]. [cit. 2018-10-20]. Dostupné z: <https://www.skipcr.cz/akce-a-projekty/akce-skip/archivy-knihovny-muzea-v-digitalnim-svete>.

Seminář IVIG 2018

Martina Machátová

Martina.Machatova@mzk.cz

Seminář IVIG pořádá každoročně Odborná komise pro informační vzdělávání a informační gramotnost na vysokých školách, která působí při Asociaci vysokoškolských knihoven. Účastníci letošního ročníku si mohli odnést celou řadu užitečných rad a informací, které lze aplikovat při vzdělávání uživatelů knihoven i knihovníků v praxi.

Letošní ročník semináře IVIG proběhl 6. září 2018 v aule Filozofické fakulty Univerzity Karlovy na nám. Jana Palacha v Praze. Moderovala ho Lenka Bělohoubková, předsedkyně výše uvedené komise. Nyní si shrneme základní informace z jednotlivých příspěvků.

Helena Ferklová z UK pohovořila o hospitacích na vzdělávacích akcích a při výuce. Návštěvník na lekci pozoruje výuku, sleduje lektora i reakci posluchačů. Jeho připomínky mohou být užitečné pro zlepšení výuky a profesní rozvoj vyučujícího. Pozorování výuky cizího lektora přispívá i k rozvoji hospitanta. Hodnotící pedagog či lektor se může utvrdit ve správnosti svých postupů a poučit se z chyb kolegy, učení nápodobou přináší dobré výsledky. Vyučující by měl vést v patrnosti, že k lepšímu zapamatování informací přispívají emoce a kontext. Při hospitaci se sleduje obsah výuky, řeč, pohyb, gesta a mimika lektora, hospodaření s časem a prezentace na slidech. Ve snaze o profesní růst je rozumné si klást raději malé než velké cíle a postupovat po malých krůčcích. Kolegiální hospitage jsou efektivním nástrojem k osobnímu rozvoji a prevence syndromu vyhoření. V závěru přednášky zdůraznila H. Ferklová tyto momenty: nebát se dělat chyby, experimentovat a čerpat podněty od ostatních lektorů, zamýšlet se nad tím, proč něco při výuce nefunguje. L. Bělohoubková upozornila účastníky na možnost požádat o hospitaci prostřednictvím AKVŠ.

Marek Picha z Katedry filozofie FF MU se podělil o své zkušenosti z e-learningového kurzu z oblasti metodologie pro studenty prvních ročníků.

Při výuce mnoha posluchačů musejí pedagogové řešit problém, jak zvládnout ohodnotit úkoly od velkého počtu studentů. M. Picha zkoncipoval e-learningový kurz tak, aby tato práce hodnocení zadaných úkolů přešla na jiné lidi. Studenti mají za úkol vypracovat dle zadání nějaký text, sami mezi sebou si pak anonymně hodnotí tyto výtvary. Účastníci kurzu mohli ještě přepracovat úkol dle připomínek a získat tak více bodů. Tutor musí dohlížet na kvalitu, např. aby si studenti nevytýkali malichernosti. Je nutné nastavit studentům předem určitá pravidla. Na začátku kurzu by se mělo účastníkům naznačit, že při nesplnění některého úkolu tu ještě existuje možnost zadání dodatečného úkolu, ale ne pro všechny. Je zapotřebí pracovat se studentem tak, aby vytrval v kurzu. Bylo nutné předem stanovit podmínky, za kterých mají posluchači šanci na přidělení dodatečného cvičení. Je dobré také vypracovat předem etický kodex pro komunikaci mezi tutori a studenty.

Alexandra Vančurová z UK a **Michaela Marysková** z ČVUT se s námi podělily o své poznatky ze zahraničních seminářů LILAC a Icepops. Na těchto akcích učí zkušení vyučující informační gramotnosti, jak obohatit výuku, a to zejména o hry. V zahraničí jsou hodiny informační gramotnosti nedílnou součástí výuky na univerzitách. Forma hry se zde běžně využívá. A. Vančurová a M. Marysková přinesly na seminář příklady různých pomůcek k hrám, mnohé z nich lze zdarma stáhnout na internetu. Na semináři jsme měli možnost si prakticky vyzkoušet zapojení stavebnice LEGO do výuky citací. Studenti při práci se stavebnicí více poslouchají, nesledují mobil. LEGO je vhodné

použít na začátku lekce k probuzení zájmu či na konci k fixování znalostí. Byli jsme také upozorněni na dokument CLIP Definiton of Information Literacy 2018, který se týká celoživotního informačního vzdělávání. Lektorky doporučily podívat se na aktivity Lanchaster Library na University of Coventry, jež jsou velmi zajímavé a podnětné. Na univerzitě funguje celoškolské zařízení Disruptive Media Learning Lab, které je vybaveno vzdělávací a další technikou a také hrami. Přítomní si zde mohou hrát a spolupracovat na různých aktivitách.

Psycholožka **Petra Rohlíková** se zabývala stresem a zejména tím, jak se ho zbavit, protože tato zátěž může negativně ovlivnit vystoupení lektora. Stres představuje reakci organismu na zátěž. Rozlišují se dva typy stresu: eustres (pozitivní) a distres (nepříjemný). Stres s sebou nese nepříjemné fyzické příznaky, kterých se snažíme zbavit. Vzniku stresu je dobré předcházet. Člověk si má klást malé cíle a postupovat po drobných krůčcích. Při srovnávání s jinými lidmi bychom měli být k sobě laskaví. Myšlenky ovlivňují náš mentální stav. Je třeba rozlišovat fakta a domněnky. Půl úspěchu každé prezentace spočívá v přípravě na vystoupení. Při stresu je dobré se vydýchat, projít se na čerstvém vzduchu, napít se neperlivé vody (odplaví škodliviny z těla) či rozcvičit mluvidla. Někomu pomáhá promluvit si s někým. Není dobré odkládat příchod na místo přednášky. Je nutné pracovat na odbourávání stresu preventivně a delší dobu, někdy je nezbytné požádat o pomoc psychologa.

V závěru semináře vedla **Kristýna Paulová** ze ZČU workshop věnovaný problematice zpětné vazby. Ta slouží především k dalším zlepšováním výuky a k profesionálnímu rozvoji lektora. Názory účastníků mohou potvrdit stávající postupy, přinést podněty a témata k dalším vzdělávacím akcím. Je nutné s ní zacházet jako s dárkem, který je dáván na vyžádání. Je třeba vždy za něj poděkovat, ať už je hodnocení akce a školitele negativní či pozitivní. Na začátku kurzu je vhodné upozornit účastníky na to, že budou požádáni o vyplnění dotazníku.

Předem si musíme uvědomit, jaké informace od posluchačů potřebujeme a jak s nimi naložíme. Můžeme sbírat informace z důvodu posunu kurzů a růstu lektora, ale také lze získávat marketingová data, pokud se např. chceme pochlubit výsledky. Otázky na oba typy průzkumů by se neměly prolínat, dochází pak ke snížení účinnosti obou typů dotazníků. Marketingová data se mohou používat např. pro nadřízené orgány.

Před přípravou dotazníků je dobré si jasně předem definovat produkt a stanovit mantinely, za které nepůjdeme, i když se objevují připomínky u dotazníků zpětné vazby. Není vhodné stále upravovat produkt na základě připomínek uživatelů. Lektor by měl mít srovnané emoce, musí se smířit i s negativním hodnocením. Zpětnou vazbu lze získat několika formami: elektronický a papírový dotazník, rozhovor, Focus Group, volně formulovaná reflexe, anketa (opověď ano – ne), vzkazovník (např. lístečky na nástěnkách), kniha přání a stížností, hospitace. Z přítomných knihovníků používá nejvíce kolegů elektronický dotazník, který přináší četné výhody (snadné úpravy, zesílení a vyhodnocení, časová flexibilita posluchačů pro vyplnění, časový odstup od vzdělávací akce – možnost promyslet si odpověď). V marketingu je nízká návratnost (asi 20 %), přítomní knihovníci hovořili o návratnosti až 40 % a 50 %. U otázek s posuzovací škálou není dobré používat škálování od jedničky do pětky jako ve škole, je rozumné pracovat se škálou např. od jedničky do deseti. Pokud se často vyskytuje spokojenost účastníků se vším na 100 %, je to znamením chybně postaveného dotazníku, pravděpodobně se ptáme špatně. Každá otázka v dotazníku by měla být vybrána a naformulována tak, aby odpovědi přispěly ke zvýšení úrovně akce, není vhodné zatěžovat účastníky zbytečnými otázkami.

Seminář považuji za velmi zdařilý po organizační i obsahové stránce. Podklady k jednotlivým vystoupením jsou k dispozici zde (viz záložka Program a prezentace): <https://akvs.cz/akce/akce-2018/seminar-ivig-2018/>.

Dejte o sobě vědět!

Kateřina Hošková

Katerina.Hoskova@mzk.cz

Když se řekne výroční zpráva, člověk si představí obsáhlý dokument plný statistických údajů, grafů a čísel. Řekněme si to otevřeně, nikomu se do toho moc nechce, a to nejen psát, ale ani číst. Zejména jsem-li dobrovolná knihovnice, která vede knihovnu v malé obecní knihovně ve svém volném čase a vše stíhám tak tak. Upustíme-li však od výrazu Výroční zpráva, pojďme to nazvat třeba **Co se dělo u nás v knihovně v uplynulém roce**, hned to zní veseleji.

V současné době se trend (a knihovnické zákony, standardy a koncepce) stále více kloní k tomu, aby se i malé obecní knihovny staly aktivním členem komunity a nabízely mimo klasické výpůjční služby i další aktivity, spolupracovaly s organizacemi a spolky v místě a snažily se otevřít dveře všem skupinám obyvatel. Jenže na to, aby knihovna mohla takto aktivně působit, je většinou potřeba i podpora obce, a to nejen finanční. A jak lépe udělat na pana starostu dojem, než že se pochlubíme, co děláme a co umíme, co jsme zatím dokázali.

Nebojme se toho. Dejte o sobě vědět a pochlubme se! **Co se dělo u nás v knihovně v uplynulém roce** nemusí mít spoustu stránek a obsáhlé tabulky. Co tedy do takové zprávy napsat?

- Pochlubme se, kolik lidí do knihovny chodí, uveďme počet registrovaných čtenářů, počet návštěvníků.
- Kolik máme knih? Kolik knížek jsme si vypůjčili z výměnného fondu?
- Kolik knížek jsme nakoupili? Vypíchněme nějaký zajímavý přírůstek.
- Co jsme uspořádali za akce? Kdo přišel, jaké jsme měli hosty? Přidejme i fotografie, obraz často řekne více než slova.
- S kým spolupracujeme? Kdo nám pomáhal? Byly u nás děti ze školy? Nabízíme škole spolupráci?

- Co je nového v knihovně? Máme nějaké nové vybavení? Opravili nebo vyměnili jsme něco? Proběhla rekonstrukce? Máme nové prostory, služby a jiné novinky?
- Dostali jsme nějaké dotace? Pochlubme se, že umíme najít peníze na vylepšení služeb či vzhledu knihovny.
- Přidejme nějaká zajímavá čísla – jaká byla nejpůjčovanější kniha? Kdo byl neaktivnější/nejmłodší/nejstarší čtenář?

Zpráva o tom, co knihovna vše dělá, nemusí být obsáhlá. Stačí pár stránek, méně někdy znamená více. Nebojme se fotografií a jiných obrázků. Přitáhnou pozornost. Zpráva by určitě měla být umístěna na webových stránkách knihovny, ale tištěná verze může mít zejména v menších obcích větší dopad. Může mít podobu dvojstránky, letáčku či malé brožurky, kterou můžeme ke kafičku přinést panu starostovi, vyvěsit na obecní vývěsku, vhodit občanům do schránky, položit u obchodě na mrazák. Zdá se to pořád složité? Neumíme zprávu na počítači vytvořit? Můžeme se zúčastnit nějakého školení (větší knihovny nabízejí vzdělávací akce počítačové gramotnosti pro knihovníky) nebo poprosit syna/vnuka/šikovného kamaráda, ať nám s tím pomůže.

Vytvořit zprávu o tom **Co se dělo u nás v knihovně v uplynulém roce** nakonec nemusí být takový problém. Řada knihoven je velice aktivní, ale kromě úzkého kruhu místních občanů často o její činnosti nikdo jiný neví. Natož například knihovnice z jiné knihovny, která by se chtěla třeba inspirovat. Podívejme se, jak se svojí činností pochlubily některé knihovny.

- **Obecní knihovna Ratíškovice** se kromě čísel prezentuje hlavně ve fotografiích, které mluví za vše. Jak je vidět, knihovna je aktivní a lidé se do ní rádi vracejí.

- Ve **Ždánicích** se zaměřili na chronologický výčet aktivit doprovázený fotografiemi. Zpráva je krátká, stručná a výstižná.
- **Jinačovická knihovna** si zprávy pečlivě vede, a je to příjemné počtení, jako pohádka.

Na závěr připojuji šablonu, která by mohla posloužit malým obecním knihovnám jako vzor či inspirace pro tvorbu vlastní zprávy o tom, co se dělo v jejich knihovně v uplynulém roce.

Co se dělo v knihovně v roce 2017

Místní knihovna Znětín

Znětín 2, 594 44

<http://znetinek.knihovna.cz/>, tel.: 123 456 789

Vážení Čtenáři,

dostává se Vám do rukou zpráva o činnosti místní knihovny ve Znětínku, ve které bychom Vás chtěli informovat, co všechno knihovna v uplynulém roce dělala.

Váše paní knihovnice

Co se v knihovně změnilo?

V březnu 2017 převzala knihovnu nová knihovnice, paní Kateřina Hašková. Došlo ke změně výpůjční doby, nyní se půjčuje každou neděli od 10.30 do 11.30 v zimě, každou druhou neděli v létě.

V rámci obnovy knihovního fondu jsme vyřadili 150 knih, které byly již zastaralé, roztrhané či jinak nevhodné pro další setrvávání v naší knihovně.

Jako v minulých letech, 2x ročně si půjčujeme knihy z výměnného fondu knihovny ve Žďáru nad Sázavou, máme tak stálý přísun novinek a zajímavých titulů pro všechny zájemce.

Nakoupili jsme také nové knihy do stálého fondu z rozpočtu obce. Koupili jsme celkem 15 knih v hodnotě 3000,- Kč.

Knihovna se stala členem organizace Svaz knihovníků a informačních pracovníků ČR a mohla tak čerpat dotaci na malé projekty pro knihovny. Získali jsme tak 3000 Kč na uspořádání akce **Vyrob si svojí knihu**, která proběhla v říjnu 2017 v rámci Týdne knihoven.

Pár čísel

Čtenářů máme

15

Knih máme

850

Výpůjček bylo

149

Nejpůjčovanější kniha

Změna začala šeptadou.

Černobílý svět

Kathryn Stockettová

KNIHOKLUB

Stránka 1 z 2

Asociace muzeí a galerií České republiky se představuje

Irena Chovančíková
i.chovancikova@email.cz

Asociace muzeí a galerií České republiky, z. s., (dále jen AMG) je dobrovolným, samosprávným, nepolitickým svazkem muzeí, galerií, sdružuje muzejní instituce i osoby pracující v oboru. AMG byla založena 30. května 1990 jako občanské sdružení a po nabytí účinnosti nového občanského zákoníku se stala zapsaným spolkem. Muzea a galerie či jiné právnické osoby se mohou stát členy AMG formou řádného členství. Fyzické osoby se mohou stát individuálními nebo čestnými členy AMG. V současné době AMG sdružuje více než 300 institucí.

AMG je organizována na územním a profesním principu. Podle územněsprávního členění České republiky má AMG 14 krajských sekcí. Na oborovém principu jsou vytvářeny komise, kterých je v současnosti 17 a do struktury AMG patří 14 kolegií zaměřených regionálně i oborově. Komise knihovníků muzeí a galerií AMG je druhou největší odbornou komisí v AMG a zároveň komisí velmi aktivní.

Poslání a cíle AMG jsou definovány obecně jako práce pro všestranný rozvoj muzejnictví a zajištění svobodné tvůrčí práce v muzeích. AMG hájí společné zájmy a práva muzeí, vytváří koncepce a významné projekty v oboru muzejnictví, oborové informační systémy, aktivně podporuje vzdělávání muzejních pracovníků pořádáním konferencí, seminářů a kurzu Školy muzejní propedeutiky, ale podporou a propagací dalších možností profesního růstu v oboru, zabývá se ediční činností a v neposlední řadě se zaměřuje na propagaci a popularizaci činnosti muzeí a galerií v České republice.

Medializaci špičkových výkonů a kvalitní práce muzeí slouží **Národní soutěž muzeí Gloria musaealis**. Pořádá ji každoročně od roku 2002 AMG společně s Ministerstvem kultury a nově s Českým výborem Mezinárodní rady muzeí (ČV ICOM). Soutěž je vyhlašována na základě nařízení vlády č. 5/2003 Sb. o oceněních v oblasti kultury, udělovaných Ministerstvem kultury v kategoriích Muzejní výstava roku, Muzejní publikace roku a Muzejní počín roku a cílem soutěže je upozornit veřejnost na to nejlepší, co v daném soutěžním ročníku v muzeích bez rozdílu velikosti či zaměření na území celé České republiky vzniklo. Výsledky jsou slavnostně vyhlašovány k 18. květnu, kdy muzea slaví Mezinárodní den muzeí. V současné době probíhá XVII. soutěžní ročník. Svá oblíbená muzea mohou ocenit také návštěvníci prostřednictvím soutěže **Muzeum roku** hlasováním na portále do-muzea.cz, jenž provozuje pražské Národní muzeum. Výsledky návštěvnické soutěže Muzeum roku jsou pak vyhlašovány během slavnostního večera Národní soutěže muzeí Gloria musaealis.

Letošní 100. výročí vzniku samostatného československého státu inspirovalo podobu slavnostního vyhlášení výsledků národní soutěže a zároveň kampaň „**100 osobností českého muzejnictví**“. Jejím cílem je upozornit na významné zástupce oboru, kteří stáli u jeho počátků nebo přispěli k rozvoji oboru, ať již na národní nebo regionální úrovni nebo svou činností dokonce pozitivně ovlivnili pověst českého muzejnictví ve světě. Portréty osobností zaslaných mezi prvními se staly podkladem pro

zpracování grafického layoutu uplynulého ročníku soutěže, kampaň stále pokračuje.

Svého druhu fenoménem nemajícím svým rozsahem v Evropě obdoby, se stal **Festival muzejních nocí**. V roce 2004 se po vzoru jiných evropských měst ujalo Národní muzeum iniciativy zorganizovat první Pražskou muzejní noc. Její nečekaný ohlas mezi veřejností i muzei vedl ke vzniku celorepublikového Festivalu muzejních nocí. Jeho organizace se ujala AMG ve spolupráci s Ministerstvem kultury a s Národním muzeem. Od čtvrtého ročníku oficiálně začíná Národním zahájením, které se každý rok uskutečňuje ve spolupráci s Asociací krajů ČR a některým z krajů České republiky. Festival navazuje na Mezinárodní den muzeí, který od roku 1977 každoročně připadá na 18. května. Jeho úspěch je mimořádný a každoročně se k němu připojuje stále více měst a institucí – nejen muzeí a galerií, ale zapojují se i jiné kulturní a vzdělávací instituce v regionech po dobu téměř měsíčního svátku. V roce 2018 to bylo 513 institucí ve 170 městech.

AMG také pořádá od roku 2005 celoroční informační kampaně pod názvem **Muzea a 20. století**. Jsou zaměřeny na akce v oblasti muzejní prezentace (výstavy, expozice, přednášky, komponované pořady, kulturní programy aj.) s jednotlivci linkou, speciálně zvýrazněným tématem z historie 20. století. Kampaně mají za cíl posílit sbírkotvornou činnost muzeí v oblasti dokumentace každodennosti. Záměrem je vytvořit referenční internetové stránky na adrese <http://www.muzea20stoleti.cz> a upozornit tak na připravované akce zejména školy a sféru neziskových organizací, zabývajících se volnočasovými aktivitami dětí a mládeže. AMG vyhlásila pro rok 2018 v rámci cyklu Muzea a 20. století kampaň na téma „Muzea a vznik ČSR aneb 100 let od ukončení I. světové války“.

Vedle podpory odborných a oborových komisí při pořádání seminářů, kurzů či diskusních fór přispívá AMG ke vzdělávání muzejních pracovníků pořádáním kurzu Školy muzejní propedeutiky. Kurzy zahájila AMG za finanční podpory nadace Open Society Fund

a Ministerstva kultury již v roce 2002. Účastníci kurzu získávají základní orientaci v otázkách specifického poslání muzeí, vývoje muzejnictví, sbírkotvorné činnosti muzeí, odborné správy sbírek a jejich ochrany, prezentační činnosti muzeí a jejich managementu. O absolvování Školy muzejní propedeutiky je stále velký zájem nejen mezi začínajícími a někdy i zkušenými muzejními pracovníky, ale i mezi nadšenými sběrateli a potěšující a velmi vítaný je i zájem ze strany zřizovatelů muzeí. Kromě základního kurzu je možné absolvovat i nástavbový kurz věnovaný výstavnictví. AMG také pravidelně pořádá kolokvia na aktuální témata českého muzejnictví, jednou za tři roky pořádá tematickou mezinárodní muzeologickou konferenci pod názvem „**Muzeum a změna / The Museum and Change**“.

AMG vydává od roku 1992 šestkrát ročně **Věstník AMG**, a to nejen pro své členy. Primárně informuje o dění v oboru. Přináší zprávy z interní činnosti AMG, jejích krajských sekcí, regionálních a oborových kolegií a komisí. K pravidelným rubrikám patří pozvánky na semináře a konference, informace o oborových novinkách z domova i ze zahraničí, personálie, teoretické studie, informace o výstavách a nových expozicích v muzeích a galeriích ČR, nabídka a recenze publikací jednotlivých muzeí, volná místa aj. Součástí každého čísla je *Kalendárium výstav* – přehled výstav připravovaných ve všech muzeích a galeriích v ČR pro dané období. Časopis je otevřen kvalitním příspěvkům z oboru muzejnictví, ale nevyhýbá se ani dalším tématům z řad příbuzných oborů. Vychází tiskem, ale je k dispozici také v elektronické verzi na webových stránkách AMG. Kromě toho AMG vydává řadu samostatných publikací a sborníků ze seminářů oborových a odborných komisí AMG a příruček pro muzejní práci. Jednou za dva roky vydává **Adresář muzeí a galerií v ČR**.

Od roku 2007 rozšířila AMG své publikační aktivity i v oblasti elektronického publikování. Na webových stránkách AMG jsou průběžně zveřejňovány vedle Věstníku AMG také Adresář muzeí a galerií ČR, pozvánky na semináře

a konference, nabídka volných pracovních míst aj. aktuálních informací včetně informací z oblasti legislativy a muzejní statistiky. Muzejní aktuality informují o vypsaných výběrových řízeních, nabídce výstav a stáží, publikacích vydávaných muzejními institucemi a o mnohých dalších novinkách. Jsou zde shromážděny právní předpisy týkající se muzejní profese, kontakty na české i zahraniční organizace spojené s muzejním oborem nebo seznam specializovaných metodických center Ministerstva kultury ČR.

AMG spravuje knižní fond, který v dnešní době obsahuje přibližně 2500 položek a je průběžně doplňován. **Knihovna AMG** nabízí ke studiu oborovou muzeologickou a muzejní literaturu, publikace z ediční činnosti AMG, publikace soutěžící v Národní soutěži muzeí Gloria musaealis, publikace českých sbírkotvorných institucí, katalogy výstav i sbírek, sborníky z odborných konferencí, včetně CD a DVD prezentací a publikací. Součástí knihovny jsou také periodika – kromě Věstníku AMG obsahuje i další české a zahraniční časopisy, včetně bulletinů

a informačních materiálů muzeí a galerií. Kromě výše uvedených knihovních položek mohou zájemci studovat i další materiály – pracovní listy k výstavám, informační a propagační materiály muzeí ČR a evropských sbírkotvorných institucí, informační materiály o mezinárodních organizacích (ICOM, NEMO, EMF, EU atd.), turistické informace. Veškeré publikace, periodika a další tiskoviny se zapůjčují prezenčně. Knihovna se nachází v sídle Sekretariátu AMG.

Na poli mezinárodní spolupráce jsou pořádány pravidelné společné semináře s muzejníky Bavorska, Saska a Dolního Rakouska. Spolupráce se Svazem muzeí na Slovensku je zakotvená smluvně a AMG ji pokládá vzhledem ke společné minulosti a blízkosti slovenského muzejnictví za prvořadou. Udržuje také kontakty s The Network of European Museum Organisations (NEMO) a prostřednictvím kolegů z ČV ICOM také s Mezinárodní radou muzeí (ICOM). Všechny důležité informace o AMG a její činnosti lze nalézt na webových stránkách www.cz-museums.cz.

Bude vás zajímat, že...

... Knihovna roku 2018 a nominace na ocenění jihomoravských knihoven. V kategorii „základní knihovna“ byla nominována na ocenění Místní knihovna Milonice pod vedením paní Jitky Úradníkové. V kategorii „informační počin“ Městská knihovna Kyjov za rekonstrukci a podporu čtenářské gramotnosti. Za Jihomoravský kraj si odnesla Zvláštní ocenění za vynikající vzdělávací aktivity a podporu čtenářství v soutěži Městská knihovna 2018, v kategorii měst 20 001 až 40 000 obyvatel **Knihovna Karla Dvořáčka ve Vyškově**, na 3. místě v soutěži Svazu měst a obcí Knihovna JINAK se umístila **Městská knihovna Jevišovice**. Srdečně gratulujeme! ...

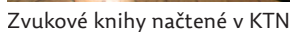
Bude vás zajímat, že...

... součástí Standardu pro dobrý knihovní fond je **seznam Zlatý fond české a světové literatury** pro fondy veřejných knihoven. Tento doporučený soubor vybraných titulů by měl tvořit základ knihovního fondu každé veřejné knihovny. Metodický pokyn MK ČR k vymezení standardu doplňování a aktualizace knihovního fondu je určen knihovnám, které jsou zřizované a/nebo provozované obcemi na území České republiky ...

KTN je jednou ze tří knihoven, jejichž zřizovatelem je Ministerstvo kultury ČR. Jejím posláním je zpřístupňovat nevidomým a slabozrakým občanům informace i umělecké hodnoty prostřednictvím Braillova slepeckého písma, zvukových nahrávek, reliéfní grafiky a digitalizovaných textů. Podle výroční zprávy za rok 2017 měli ke dni 31. 12. 2017 čtenáři k dispozici 2 513 bodových knih, 3 252 hudebnin, 472 titulů odborné literatury, 60 publikací v esperantu a 14 titulů periodik. V digitalizované textové podobě to bylo 928 knih. Z fondu zvukové knihovny si

Znalost Braillova bodového písma a dovednost jej používať je súčasťou gramotnosti nevidomého čtenára, preto je nutné ji maximálne podporovať, aby v dobe moderných technológií nesmírne cenná a vítaná možnosť poslechu načteného textu nezabila handicapovaného užívateľa sebaistočnosti. Výroba publikácií,

dokumentů a výrobků tištěných Braillovým písmem se realizuje v provozu tiskárny KTN. Vedle knižní produkce v počtu kolem 50-60 titulů ročně se zde tisknou také časopisy. KTN připravuje tři vlastní periodika – Literární pohledy, Záškoláka a Křesťanskou orientaci a pro externí zadavatele vyrábí časopis Zora a dva časopisy v jazyku esperanto. Společnými silami pracovníků tiskárny a knihovny každý rok vzniká nástěnný, stolní a kapesní kalendář i další publikace, jejichž text je doplněn reliéfní grafikou. V tiskařském provozu se vyrábějí i užitečné produkty, které usnadňují nevidomým orientaci.

Obliba mluveného slova narůstá, na což dnes již myslí běžná distribuce, kde není vzácností, když s knižním titulem vychází zároveň i jeho zvuková podoba. Zvláště v případech, kdy nevidomý přišel o zrak v pozdním věku, bývá pro něho čtení Braillova písma obtížné, z toho důvodu jsou v KTN vyráběny časopisy v hmatovém i zvukovém provedení. V katalogu knihovny je možné rovněž vyhledat načtené lékopisy. K výrobě zvukových záznamů tady slouží tři zvuková studia. Nabídku nosičů z distribuční sítě ročně pro své uživatele KTN obohatí načtením asi 160 dalších titulů.

Služby pro čtenáře knihovny, jichž je přes 5 400, jsou zabezpečeny formou osobních výpůjček, zásilek pro celou ČR i do zahraničí a pro imobilní obyvatele Prahy funguje také jednou měsíčně rozvoz četby a nahrávek přímo do místa bydliště. Půjčování všech materiálů jakoukoliv formou je bezplatné. Početnou skupinu uživatelů tvoří zrakově postižení hudebníci, pro něž KTN hudebniny v Braillově slepeckém notopisu vydává i přepisuje na základě jejich individuálních požadavků. V oddělení osobních výpůjček jsou pro zájemce zhotovovány také zvětšené xerokopie přinesených materiálů, prodává se zde slepecký papír, bodové knihy i hudebniny, křížovky či kalendáře.

Roku 2009 bylo zahájeno fungování Digitální internetové knihovny Biblio, která uživateli KTN, jenž vedle přihlášky, potvrzení

od očního lékaře či kopie ZTP/P dodá také prohlášení s ověřeným podpisem, umožňuje MP3 soubory a digitalizované texty z katalogu knihovny přímo poslouchat či stahovat, ovšem výhradně pro vlastní potřebu. Registrovaným uživatelem může být vedle fyzické osoby také osoba právnická, tzn. knihovna, která má tak možnost jednotlivé tituly objednávat, kupovat a stahovat pro své čtenáře, kteří splňují stejné podmínky jako čtenáři KTN. Tyto knihovny KTN metodicky řídí. Na konci června 2018 byl pro uživatele KTN zahájen provoz další služby – systém pro zpřístupnění periodického tisku zrakově postiženým s názvem CAMELOT.

Bodové knihy z produkce KTN

AHOJ!

Český rok kultury začíná

Tomáš Kubíček

Tomas.Kubicek@mzk.cz

Na Frankfurtském knižním veletrhu byl ve čtvrtek 11. října odstartován Český rok kultury. Po čtrnáct měsíců bude německy mluvícímu publiku představována česká, nejen literární kultura. Veřejnosti byla na tiskové konferenci přiblížena koncepce Českého roku kultury, jehož vyvrcholením bude hostování České republiky na Lipském knižním veletrhu 21. až 24. března 2019 (Leipziger Buchmesse), ale který poté zamíří i do dalších německojazyčných oblastí, tedy nejenom do Německa, ale i do Rakouska a Švýcarska.

Frankfurtský knižní veletrh

Zahájení Českého roku kultury na Frankfurtském knižním veletrhu se uskutečnilo mj. za přítomnosti náměstkyně ministra kultury ČR Kateřiny Kalistové, ředitele knižního veletrhu v Lipsku Olivera Zilleho, ředitele Moravské zemské knihovny Tomáše Kubíčka a koordinátora projektu hostující země České republiky Martina Krafla.

„U příležitosti hostování ČR na Lipském knižním veletrhu bylo přeloženo na šedesát českých děl do němčiny. S tím spojená pozornost je velkým impulsem pro český knižní trh – pro nás, německé čtenáře, jde o příležitost k mnohostranným objevům nových literárních perspektiv. Moc se na tento vzrušující kulturní moment těším,“ řekl Oliver Zille, ředitel knižního veletrhu v Lipsku.

Nejprve byl ve čtvrtek na tiskové konferenci Český rok kultury zahájen a blíže představen. „Tento organizačně náročný projekt je velkou událostí pro český kulturní svět i pro prezentaci české literatury v německy mluvících zemích,“ vysvětluje Martin Krafl, programový koordinátor projektu. „Řada programů v rámci Českého

LIPZIG 2019
TSCHICHEN

roku je koncipována tak, aby se stala trvalou součástí především česko-německé kulturní výměny. Cílem projektu Český rok spojovaného s českým pozdravem „AHOJ!“ je zintenzivnit česko-německé kulturní styky a obecně zvýšit povědomí o dvou historicky, jazykově i geograficky blízkých zemích,“ dodává Martin Krafl.

Na tiskové konferenci byla pozornost soustředěna na nové překlady české literatury do německého jazyka, které budou prezentovány v rámci mezinárodního Lipského knižního veletrhu. Česká literatura je na toto hostování dobře připravena. V rámci projektu jsou podporovány překlady z českého do německého jazyka, a to díky Ministerstvu kultury České republiky a Česko-německému fondu budoucnosti. Na Lipském knižním veletrhu se tak bude prezentovat přibližně šedesát českých autorek a autorů, a v průběhu Českého roku pak široké spektrum současné české kultury, ale i českého myšlení, českého designu a české historie.

Ples v Opeře Lipsko

V rámci jedné z prvních akcí Českého roku kultury v Lipsku vystoupili čeští umělci 13. října 2018 na Plese v Opeře Lipsko. Ten byl pořádán ve spolupráci s městem Brno, které je partnerským městem Lipska. Na plese se německy mluvícímu publiku představily osobnosti české kulturní scény. Operní pěvkyně Dagmar Pecková vystoupila s interpretacemi písní Kurta Weilla, dále se představil Jan Kučera, Epoque Quartet & Epoque

Ples v Opeře Lipsko

Orchestra, Miroslav Hloucal Jazz Band a zpěvačka česko-německého původu Debbi. Na Plese v Opeře se prezentovali i mladí designéři, o kulinářský zážitek se postarala brněnská restaurace Konfit.

Český rok kultury nabídne řadu akcí, například:

- 20. a 29. 11. Schaubühne Lindenfels – filmové večery Jiří Menzel (80. narozeniny)
- 5. 2. zahájení Výstavy české avantgardní typografie (Muzeum knih a písemnictví v Německé národní knihovně – Lipsko)

- 21. – 24. 3. 2019 reprezentace české knižní kultury na Lipském knižním veletrhu

Z pověření Ministerstva kultury České republiky projekt realizuje Moravská zemská knihovna. Jejímí nejbližšími partnery jsou vedle Lipského knižního veletrhu: Velvyslanectví České republiky v Německu, Generální konzulát České republiky v Drážďanech, partnerská města Lipsko a Brno, Česká centra v Německu a Rakousku, Česko-německý fond budoucnosti, Goethe-Institut v Praze a řada dalších kooperačních partnerů a kulturních

Ples v Opeře Lipsko – vystoupení Dagmar Peckové

Otevření českého stánku – zleva: Martin Krafl, ředitel MZK Tomáš Kubíček, náměstkyně ministra kultury ČR Kateřina Kalistová a ředitel knižního veletrhu v Lipsku Oliver Zille

institucí v České republice, Německu, Rakousku i Švýcarsku. Obyvatelé německojazyčné oblasti se tak mohou seznámit s českou literaturou, kulturou i myšlením. Obdobnou možnost, poznat

současnou německou literaturu, bude mít i publikum v České republice.

Více informací naleznete na: <http://ahojleipzig2019.cz/>

Otokar Březina a jeho knihovna

Soňa Šinclová

Sona.Sinclova@mzk.cz

V září letošního roku jsme si připomněli výročí 150 let od narození významného českého symbolistního básníka Otokara Březiny (1868–1929). Otokar Březina, vlastním jménem Václav Jebavý, se narodil v obci Počátky nedaleko Jindřichova Hradce. Od roku 1894, kdy složil učitelské zkoušky v Soběslavi, působil jako venkovský pedagog a souběžně se věnoval literární činnosti. Proslul především pěticí básnických sbírek z let 1895–1901 (*Tajemné dálky*, *Světání na západě*, *Větry od pólů*, *Stavitelé chrámu*, *Ruce*), v nichž je reflektován jeho postupný duchovní vývoj a které představují vrchol českého symbolismu.

Březinův odkaz nespočívá pouze v jeho básnické a esejistické tvorbě či v rozsáhlé korespondenci, ale je významně spojen s jeho osobní knihovnou, která postupně vznikala od 80. let 19. století a jež reflektuje proměny Březinových zájmů. Básníkova knihovna čítala celkem 3.074 titulů ve 4.407 svazcích a byly v ní zastoupeny knihy a časopisy nejrůznějších žánrů z domácí i zahraniční produkce. O hodnotě knihovny vypovídá i Březinův zájem o její další osudy. V září roku 1928 sepsal Václav Jebavý závěť, ve které se vypořádával vedle svého hmotného majetku, hotovosti a autorských práv i s dalšími osudy své

knihovny. Ta měla být po jeho smrti rozdělena na dvě části, kdy měly být odborné a cizojazyčné knihy předány do správy knihovny Masarykovy univerzity v Brně, zbylé knihy měly připadnout do žákovské a profesorské knihovny na státním reálném gymnasiu v Moravských Budějovicích. Po Březinově smrti v březnu 1929 byl podle pokynů závěti sestaven itinerář knihovny a byly podniknuty přípravné kroky k jejímu rozdělení.

Polemiky nad osudem Březinovy knihovny pronikly i do denního tisku, kde proběhla v letních a podzimních měsících roku 1929 série článků obhajujících či naopak kritizujících její rozdělení mezi dvě instituce. Diskuzi otevřel v Lidových novinách Otakar Fiala článkem „Kdo zachrání Březinovu knihovnu?“, ve kterém zdůrazňoval, že knihovna má svědeckou hodnotu o Březinově duchovním vývoji a měla by tedy zůstat nerozdělena. Opačný názor zastával v pořadí poslední příspěvek do této diskuze, který byl publikován na konci října v Národních listech. Jeho autorem byl Březinův přítel František Jech, který v článku „Co chtěl říci Otakar Březina rozdělením své knihovny?“ zdůrazňoval, že na zřeteli má být před zachováním jednoty knihovny básníkova poslední vůle. Březinova knihovna byla rozdělena na začátku léta 1930, kdy bylo do Moravských Budějovic převezeno celkem 625 titulů v 890 svazcích. Zbylé knihy byly na podzim převezeny do Zemské a univerzitní knihovny v Brně, kde byly podle

Březinových pokynů zapsány do fondu jako ucelená sbírka.

Březinova knihovna zůstala rozdělena až do přelomu 60. a 70. let. Roku 1968 se Miloš Papírník, ředitel Státní vědecké knihovny v Brně, obrátil na Střední všeobecně vzdělávací školu v Moravských Budějovicích a požádal její zástupce o informace o dalších osudech druhé části Březinovy knihovny. V návazné komunikaci však vyplynulo, že knihy předané do Moravských Budějovic v roce 1930 již na střední škole nejsou a byly předány do správy muzea v Moravských Budějovicích, které je mělo následně předat do Jaroměřic nad Rokytnou. Po dalším zkoumání vyplynulo, že část Březinovy knihovny z Moravských Budějovic byla toho času bez majitele, na což zahájil Miloš Papírník jednání o jejím převezení do Státní vědecké knihovny v Brně, aby byla Březinova knihovna po více než čtyřiceti letech znovu spojena a zpřístupněna veřejnosti.

V současné době je Březinova knihovna uložena ve fondech Moravské zemské knihovny pod signaturami OB1 113.301 – 114.965, OB1 685.105 – 686.023, OB2 113.300 – 114.696, OB2 685.857 – 686.022, OB3 113.563 – 114.967 a OB3 685.947 – 686.028. Spolu s knihovnou Jakuba Demla a zlomkem knihovny Josefa Floriana představuje badatelsky unikátní materiál, který poukazuje na duchovní vývoj významných kulturních osobností z konce 19. a první poloviny 20. století.

Ing. Martin Lhoták

Petr Žabička

petr.zabicka@mzk.cz

Je velmi těžké najít knihovníka, který by neznal Martina Lhotáka. Jeho jméno je spojeno nejen s Knihovnou AV ČR, ale i s řadou projektů a aktivit, které pomáhají nejen rozvoji českých knihoven, ale jsou stejně jako Martin sám známé i v zahraničí.

Martin nastoupil do Oddělení automatizace Knihovny AV ČR v roce 1997 a vedl toto oddělení téměř 10 let, během kterých došlo k zásadní technologické transformaci knihovny. Pravděpodobně nejvýznamnějším počinem z tohoto období, který také

předznamenal jeho další aktivity, bylo vybudování Digitalizačního centra Knihovny AV ČR v Jenštejně v reakci na povodně z roku 2002. Význam tohoto centra spočíval nejen v tom, že se podílelo a stále podílí na digitalizaci ohrožených fondů. Bylo také vzorem pro další knihovny, protože ukázalo, že je digitalizace vlastními zaměstnanci v knihovně dlouhodobě udržitelná a konkurenceschopná – díky poskytování digitalizačních služeb jiným knihovnám přispělo i k rozšíření nabídky služeb digitalizace knihovnických fondů na našem trhu.

Současně s rozvojem digitalizace se Martin začal aktivně zabývat i problematikou digitálních knihoven a jejich standardů. Zasloužil se o vznik Digitální matematické knihovny DML-CZ a samozřejmě i Digitální knihovny Akademie věd ČR, postavené na systému digitální knihovny Kramerius. Podílel se také na vzniku služby, kterou nám závidí v řadě zemí – Registru digitalizace. Ten umožňuje českým knihovnám koordinovat výběr dokumentů pro digitalizaci a snížit tak riziko, že dvě knihovny budou nezávisle na sobě digitalizovat identické svazky.

V roce 2007 došlo k transformaci Knihovny AV ČR na veřejnou výzkumnou instituci a Martin byl na dvě po sobě jdoucí pětiletá období jmenován jejím ředitelem, během kterých posiloval roli této knihovny v národním i mezinárodním měřítku. Ani ve funkci ředitele se však Martin nepřestal věnovat problematice digitalizace a digitálních knihoven. Byl a je hlavním řešitelem mnoha výzkumných a vývojových projektů zaměřených zejména na vývoj open source nástrojů, jejichž cílem je podpora digitalizace, dlouhodobé ochrany a zpřístupnění fondů knihoven. Za zmínku stojí i jeho aktivity v oblasti digital

humanities, kde se ve spolupráci s dalšími institucemi podílí na budování infrastruktury pro badatele v humanitních oborech. Je proponentem otevřeného přístupu jak v oblasti softwarového vývoje, tak v oblasti publikování vědeckých prací. Při založení institucionálního repozitáře AV ČR inicioval politiku otevřeného přístupu v AV ČR. Již řadu let koordinuje vývoj systému digitální knihovny Kramerius a provoz a rozvoj České digitální knihovny. Zasloužil se také o vznik Centrálního portálu knihoven, jehož řídícím výboru předsedá.

Martinovy aktivity však nejsou omezeny jen na úzce odborná technická témata. Je členem Ústřední knihovnické rady a významnou měrou se podílí na přípravě a řešení úkolů Koncepce rozvoje knihoven. V Akademii věd se podílí na přípravě bibliometrické části pravidelného hodnocení vědeckých ústavů AV ČR, přičemž stejnou roli zastával i při řešení národního projektu IPN Metodika, jehož výstupem bylo doporučení pro vytvoření hodnocení výzkumných organizací v celé České republice. Zapojen je také do projektu CzechELib zaměřeného na vytvoření národního centra pro zajištění elektronických informačních zdrojů pro výzkum a vývoj, kde je za AV ČR členem Řídícího výboru. Nezanedbatelná je jeho role při přípravě konferencí CASLIN nebo přednášková činnost doma i v zahraničí. V roce 2014 byl za významný přínos k rozvoji českého knihovnictví oceněn Medailí Z. V. Tobolky.

V současnosti je Martin zástupcem ředitelky pro výzkum, vývoj a technologie a vedoucí odboru informačních technologií a digitalizace KNAV. Jak ho znám, určitě v nadcházejících desetiletích posune české knihovnictví o notný kus dopředu.

Oči Brna v prosinci 2018 a lednu 2019

Jindra Pavelková, Martina Smolová

Jindra.Pavelkova@mzk.cz, Martina.Smolova@mzk.cz

Vladislav Dokoupil (1918–1992) a zpracování moravských klášterních knihoven

Český knihovník s právním vzděláním se narodil v Prostějově 1. ledna 1918. Dětství však netržil na Moravě, ale kvůli působení obou rodičů ve státní správě ho velmi brzy čekalo stěhování na Slovensko. Prvním slovenským působištěm manželů Dokoupilových byly Košice, po kterých následovala Bratislava. V tomto městě Vladislav Dokoupil navštěvoval reálné gymnázium, kde roku 1936 odmaturoval, a později také Právnickou fakultu Univerzity Komenského. Roku 1939 přestoupil na Právnickou fakultu Masarykovy univerzity. V Brně ho zastihlo uzavření vysokých škol (17. 11. 1939), které mu zneemožnilo pokračovat ve studiu. Po opětovném otevření vysokých škol se k právu opět vrátil a v březnu 1946 byl slavnostně promován na doktora práv. Výkonu tohoto povolání se však nevěnoval.

Po ukončení studia začal navštěvovat kurzy Zdeňka Václava Tobolky na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy, které zakončil odbornou knihovnickou zkouškou (7. 2. 1948). Změna zaměření byla inspirována prací, do které nastoupil těsně po ukončení války (19. května 1945). V Univerzitní knihovně v Brně, kde s roční přestávkou pracoval až do odchodu do důchodu (1981), strávil studiem rukopisů, prvoisků a starých tisků mnoho let. Díky svému dlouhodobému působení v instituci zažil nejen sloučení Univerzitní, Státní pedagogické a Státní technické knihovny v instituci, kterou dnes

známe pod názvem Moravská zemská knihovna v Brně, ale také inicioval odluku starých tisků od běžných fondů a vytvoření oddělení rukopisů a starých tisků, které pak dlouhá léta vedl.

Také působení Vladislava Dokoupila ovlivnil únor 1948 a na něj navazující sistace klášterů (1950), která jeho činnost na dlouhá léta

nasměrovala k soupisům knihovních fondů. Díky Dokoupilově působení získala tehdejší Zemská a univerzitní knihovna (MZK) do správy klášterní knihovny Brněnského a Jihlavského kraje, dochované v původních lokacích. Dovoz a následné třídění tisků trvalo do roku 1953. Zpracování těchto historických celků pak spočívalo na Vladislavu Dokoupilovi, který se zasloužil o to, aby byly tyto vzácné tisky dochovány v původ-

ních celcích a pokud to bylo možné pak také v původních interiérech.

Práce Vladislava Dokoupila je dodnes obdivuhodná nejen svým rozsahem, ale také kvalitou zpracování. Díky katalogům jednotlivých klášterních celků se již v padesátých letech staly některé z těchto knihoven badatelsky přístupné a zejména edice nazvaná *Soupisy rukopisných fondů Univerzitní knihovny v Brně* znamenala pro výzkum klášterních knihoven velký přínos a dodnes nebyla překonána.

Výstavu, která potrvá od počátku prosince 2018 do konce ledna 2019, budou provázet zajímavé přednášky a exkurze do běžně nepřístupných klášterních knihoven umístěných v jejich původních interiérech.

Knihovny a nová média

Karel Bidlo

karel.bidlo@centrum.cz

STÝBLO, Zbyšek. Knihovny v době nových médií. Praha: ČVUT, 2018. ISBN 978-80-01-06335-4. Na pultech knihkupců se objevila nová kniha s názvem Knihovny v době nových médií. Vydalo ji nakladatelství ČVUT, fakulty architektury a my máme možnost zjistit pohled architekta na tisíciletý vývoj staveb sloužících potřebám knihovnictví.

Kniha je přehledně členěna do tří částí (pomineme-li nezbytné rejstříky), první část je obecný průvodce historií a tvorbou budov knihoven, dále polovinu publikace zabírají příklady a shrnuto je v části C – společné parametry.

Dějinný vhled je příjemný, provede nás ve zkratce kompletně historií knihoven na příkladech od centrálního prostoru pro několik polic se svitky, přes knihovny středověkých vzdělavců v klášterech, revoluci díky knihtisku, seznámí nás s „trojčlenností“ knihovny dle Leopolda Della Santy až ke knihovnám současnosti s rozsáhlými volnými prostory pro čtenáře.

Následné rozdělení současných knihoven dle typu a kapitola tvorba budov je přehledná a dostačující, podává ucelený, byť na omezené ploše knihy zjednodušený přehled.

Grafické zpracování knihy je na vysoké úrovni s logickými vazbami a odkazy napříč knihou. Příjemné jsou drobnosti typu časová osa při horní hraně nebo členění kapitol pomocí grafických značek, které zpřehledňují orientaci v knize. Nicméně na úvod chybí jakýsi „manuál užívání“ pro méně graficky zdatné čtenáře, a tak mnoho z jemných specifik může být přehlédnuto. S mírnou nadsázkou je to daň za to, že knihu zpracovávali architekti.

Co se však ukázalo jako velká slabina jinak povedené publikace, je volba malého formátu

A6. Kniha je sice velmi příjemná do ruky a příjmadné zájemce neodradí „bichlovitostí“, nicméně velice tím utrpěla kvalita obrazového doprovodu – přiložených fotek, půdorysů, schémat. Taktéž popis příloh je vskutku minimalistický a tím omezuje okruh spokojených čtenářů na architektky, případně čtenáře architektonicky znalé. Běžnému čtenáři můžou klikyháky, krabice či černobílé fota částí zdí činit potíže při rozeznávání.

Určení knihy se tedy zdá být spíše pro studenty architektury. Nejenom pro ně, ale v podstatě pro všechny čtenáře bude nevýhodou citování pouze starších zdrojů (do roku 2012). Je škoda, že autor nesáhnul po Architektuře knihoven Ladislava Kurky, či nedávno zpracovaných metodikách, týkajících se např. knihovního fondu. Proto také čtenář najde v knize informace, které podle nových standardů již neplatí.

Obrazový doprovod se soustřeďuje převážně na velké a velmi velké knihovny z celého světa, což je na jednu stranu příkladně osvětové, nicméně se snižuje využitelnost poznatků v českých realitách. Mohlo by také být věnováno více prostoru vysvětlujícím skicám.

Komplexní náhled, jaký lze v problematice očekávat, vývoj a trendy, však chybí citelně. Nová média (a jejich knihovny) jsou

vysvětleny na pouhých několika příkladech. Nutno však na obhajobu autora říci, že jich je opravdu celosvětově málo, případně se ukazují jako slepé uličky překotného vývoje.

Závěrem můžeme konstatovat, že kniha dobře poslouží pro hrubou orientaci všem zájemcům v rozsáhlém oboru architektury knihoven. Nečekejme však příliš objevů.

1918 – průkopníci veřejného knihovnictví: Eduard Krechler

Jaromír Kubíček

kubicek.jaromir@gmail.com

Eduard Krechler

OBECNÍ KNIHOVNÍK V JEVIŠOVICÍCH – IN-
STRUKTOR VEŘEJNÝCH KNIHOVEN OKRESU
ZNOJMO-VENKOV – OKRESNÍ KNIHOVNÍK –
AUTOR PŘÍRUČKY A METODICKÝCH ČLÁNKŮ
PRO VEŘEJNÉ KNIHOVNÍKY

Absolvent brněnské reálky Eduard Krechler (25. 11. 1891 Jevišovice – 14. 3. 1976 Znojmo) se stal v rodné obci učitelem na měšťance a hned po světové válce se v Jevišovicích zapojil do

kulturního života. Byl vzdělavatelem v místním Sokole, působil v hudebním orchestru, a když vznikla podle zákona z roku 1919 v obci knihovna, stal se jejím prvním knihovníkem. Vedl ji moderně. Uspořádal knihovní fond do oddělení literatury krásné, dětské a naučné a k němu sestavil autorské a věcné seznamy. V meziválečném období byl okresním instruktorem obecních knihoven.

Parlament přijal do konce roku 1919 značný počet zákonů, kterými stabilizoval správu státu a snažil se o jeho rozvoj. Je obdivuhodné, že mezi prvními byl zákon o lidových kurzech občanské výchovy ze dne 7. února 1919 a zákon o veřejných knihovnách obecních ze dne 22. července 1919. Prvním z těchto zákonů převzal stát na sebe organizování lidového vzdělávání. Lidová výchova neměla být již prováděna nahodile, neměla zůstat na libovůli obcí, spolků nebo jednotlivců. Přijetí obou zákonů bylo ovšem umožněno dosavadní úspěšnou činností Svazu osvětového, Sokola, národních jednot, Dělnické akademie a také čtenářských spolků a různých besed, když všechny tyto organizace připravovaly pro ně půdu. Osvětový zákon nařizoval ve všech oblastech státu pořádat na náklady obcí bezplatné kurzy, v nichž by se podával výklad o správě státu, o jeho působení ve všech oborech činnosti a o právech a povinnostech občanů. Prováděcí nařízení ze dne 22. dubna 1919

rozvedlo obsah politického vzdělávání, který měl probíhat nestranicky a to tak, že v každém soudním okrese byl ustaven osvětový sbor, který přednáškovou činnost organizoval. Podle zákona o veřejných knihovnách obecních byla knihovna zřízena v každé obci a po knihovnicích se požadovalo odborné vzdělání. K tomu ministerstvo zřídilo knihovnické školy, pro větší knihovny provádělo o velkých prázdninách třínedelní kurzy v různých místech republiky a okresní osvětové sbory měly pro nejmenší knihovny pořádat nejméně šestihodinové knihovnické kurzy. Nad řádnou činností knihoven zři-

zavolo ministerstvo školství a národní osvěty okrsskové knihovní dozorce, brzy však z nich ustavilo knihovnické referenty při okresním osvětovém sboru, kteří dbali na to, aby obce své úkoly vůči knihovnám řádně plnily. Odpovědnost za činnost knihoven tak měl okresní osvětový sbor, kterému také byly obce povinny zasílat každoročně zprávu, jakou výši příspěvku zařadily ve prospěch knihovny do svého rozpočtu a kdy jej vyplátily.

Ministerstvo jmenovalo na návrh okresních osvětových sborů knihovnické dozorce, kteří nejen dbali na vyplacení knihovních příspěvků obcemi, ale také vyhledávali a poučovali knihovníky. Pro venkovský okres znojemský byl jmenován knihovnickým dozorcem Eduard Krechler. K nové práci přistoupil odpovědně vedle svého učitelského povolání a v časopisu *Česká osvěta* publikoval v letech 1924–1927 řadu článků, jimiž se chtěl podělit s venkovskými knihovníky o zkušenosti. V roce 1927 tyto práce upravil a vyšly nákladem okresního osvětového sboru Znojmo-venkov v knížce *Venkovské knihovny a čítárny*. V článcích přinášel nejen metodické rady a přispíval k formování veřejného knihovnictví.

Když Zdeněk V. Tobolka jako předseda Spolku československých knihovníků přišel v polovině dvacátých let s požadavkem zrušení žákovských knihoven a jejich začleněním do obecních knihoven, vyvolalo to odpor ze strany veřejných knihoven. Do diskuse přispěl také E. Krechler článkem o školních

knihovnách žákovských a knihovnách veřejných. Za nedostatek pokládal skutečnost, že správcem školní knihovny býval stanoven jeden z učitelů, který ne vždy měl k ní dobrý vztah, a také, že ostatní učitelé se o tuto práci zpravidla nezajímali. Krechler viděl ideální řešení v tom, že školní knihovny zůstanou samostatné, ale jejich umístění by bylo s veřejnou knihovnou společné, přičemž děti by měly zvláštní výpůjční dobu. Šlo ovšem o návrh až příliš ideální a jeho autor si byl vědom, že jej nelze často uskutečnit.

V několika článcích se Krechler věnoval otázkám výběru četby pro venkovské knihovny, což bylo téma v odborném tisku často diskutované. Byl si vědom rozdílných typů čtenářů i možných místních zvláštností, ale jeho požadavkem bylo, aby se při nákupu literatury nepředbíhala doba. Tedy odmítal moderní díla, která by byla uměleckou kritikou chválena, ale neodpovídala přání čtenářů. Jím podle něj nejde o řešení různých vážných problémů, ale spíše hledat příjemné rozptýlení a chtějí vybědnout aspoň na chvíli z vřavy všedního života, vyplněného úsilným shonem za živobytím. A takoví čtenáři tvořili na venkově silnou většinu. Ze svých zkušeností vyjmenoval vhodné autory dobrodružné, zábavné a historické literatury, jejichž díla patřila k vyhledávaným. V jiném článku se také zabýval naučnou literaturou, které by mělo být ve veřejných knihovnách podle zákona pětina z celkového množství. Cenil si levných edic, kterých vycházela celá řada, a nabádal knihovníky, aby je svým čtenářům nabízeli. Jeho krédem bylo, aby si čtenář knihy nejen půjčoval, ale také kupoval. V knihovníkovi viděl Krechler především vychovatele, to když většina čtenářů si nechává právě od knihovníka doporučit četbu a podle něj knihou veškerá výchovná práce začíná.

Nejdelší z Krechlerových článků uveřejněných v České osvětě a zařazených do příručky v roce 1927 se týkal dozoru nad

veřejnými knihovnami. Ten u obcí s více než 2 000 obyvateli vykonávali státní knihovníčtí instruktoři a u menších obcí okrskoví knihovníčtí dozorcí a to podle instrukce vydané ministerstvem v roce 1920. Okrskový dozorce měl o své činnosti podávat zprávu okresnímu osvětovému sboru, což zpravidla probíhalo ústně na plenární schůzi. Krechler však požadoval zpracovávat zprávy písemně a to podle jím navržené osnovy, která by vystihla všechny významné jevy, od umístění a složení fondu a struktury čtenářů až po finanční hospodaření. Smysl zprávy neměl být ovšem inspekční, spíše instruktivní a podávaný tak, aby povzbuzoval k intenzivnější práci.

V roce 1928 změnil Eduard Krechler své pracoviště, stal se odborným učitelem na odborné škole pro ženská povolání Vlasta ve Znojmě. Současně byl členem předsednictva Okresního osvětového sboru pro Znojmo-venkov, okresním knihovníkem a okrskovým knihovním dozorcem, když dohlížel na činnost ve veřejných knihovnách 12 obcí okresu znojemského. Jako okresní knihovník zásoboval místní knihovny doplňovacími soubory knih z obvodové knihovny, které ministerstvo zřídilo v národnostně smíšených regionech. V článku Knihovna – univerzita venkova (Česká osvěta. 1935, 31, 220–222) hodnotil Mahe novu anketu Knihovna jako instituce národní a zdůraznil význam vedle zábavné především naučné četby, neboť ta by měla být podstatou k naplnění smyslu knihoven. V zábavné literatuře viděl Krechler výchovný účel knihovny, v naučné pak zdroj celoživotního vzdělávání.

Eduard Krechler byl příklad venkovského knihovníka, který své představy o rozvoji knihoven dovedl formulovat a přesvědčivě o nich psal. Znojemští jej více znají jako ředitele odborné školy Vlasta, kterým se stal v roce 1939, kdy po záboru pohraničí musel školu přestěhovat do Moravských Budějovic. Po osvobození se škola do Znojma vrátila. Byl také sběratelem lidových pověstí a znalcem znojemských památek.

Knihovny Finska

Jindra Pavelková

Jindra.Pavelkova@mzk.cz

V rámci letošní studijní cesty ředitelů knihoven SDRUK byly cílovou destinací finské knihovny, konkrétně knihovny souměstí Helsinky, Vantaa, Espoo a Kauniainen. Cesta proběhla ve dnech 28. května až 1. června a účastníci měli možnost poznat provoz finské Národní knihovny, Národního audiovizuálního institutu, Centra CUPORE, Parlamentní knihovny, tří knihoven univerzitních a tří knihoven městských.

Systém finských knihoven zahrnuje 853 veřejných knihoven, 16 univerzitních knihoven, 25 polytechnických knihoven, 56 speciálních knihoven, Národní depozitní knihovny a Národní knihovnu. První kroky účastníků studijní cesty však vedly do **Centra CUPORE**, které má na starost výzkum přínosu kultury pro společnost. Následovala exkurze v **Parlamentní knihovně**, která je jednou z finských depozitních knihoven. Veřejnosti je přístupná od roku 1913, disponuje 92 studijními místy, 12 počítači pro uživatele, skupinovou studovnou a 10 studijními místy pro výzkumné pracovníky. Jejím čtenářem se může stát kdokoli. Fond Parlamentní knihovny je přístupný ve studovnách, ve skladu je uloženo cca 15 kilometrů konzervačního fondu, ze kterého jsou zhotovovány pouze kopie. Všechny funkce knihovny zajišťuje 34 zaměstnanců, kteří obsluhují cca 32 tisíc badatelských návštěv za rok a připraví 67 tisíc výpůjček. Knihovna vedle těchto činností také připravuje on-line materiály pro nově vznikající zákony, čímž se do jejich vzniku snaží zapojit i finskou veřejnost a poté, co je zákon přijat, archivuje všechny materiály, aby zůstaly uchovány informace k jeho vzniku.

Finská národní knihovna plní rovněž funkci depozitní knihovny. Spravuje fond velikosti přes 6 mil. jednotek (115 km). Součástí fondu je od roku 1981 zvukový archiv (sbírky od roku 1901), od roku 2006 web archiv, národní audiovizuální a filmový archiv. Jednou ze samostatných sbírek je i Slovanská knihovna – největší sbírka ruské literatury 19. století mimo území Ruska. Knihovna

zpracovává národní bibliografii, vytváří katalogizační standardy, je servisním centrem pro finské knihovny v oblasti vývoje software a výzkumnou knihovnou pro oblast humanitních věd. Přístup ke knihovním fondům je zdarma a služeb finské Národní knihovny využívají zejména akademičtí pracovníci, studenti, novináři, autoři, učitelé. Národní konzervační fond je pouze prezenční, zahraniční produkce vydaná po roce 1900 je půjčována absenčně.

Národní audiovizuální institut spravuje jednak příruční knihovnu věnovanou především filmu, buduje také databázi finské filmové produkce a televizního a rozhlasového vysílání. Součástí jeho činnosti je také digitalizace a správa „digitální knihovny“ zaměřené na film, televizní a rozhlasové vysílání. Institut disponuje vlastním kinosálem, ve kterém vedle promítání probíhají také edukativní programy pro školy zaměřené na osvojování mediálních dovedností.

Na programu studijní cesty byly také univerzitní knihovny, a to **centrální knihovna Univerzity Helsinky, Terkko Health Hub a studijní centrum Aalto University**. Všechny tři univerzitní knihovny disponují moderními nebo v poslední době zmodernizovanými prostory vybavenými samoobslužným systémem půjčování a vracení knih. Samozřejmostí jsou rovněž týmové studovny. Nejrozsáhlejší přestavbu zaznamenalo studijní centrum (dříve knihovna) Aalto University, která pro své návštěvníky vybudovala moderní prostor s prostornou centrální studovnou a také

„laboratoře“ pro studijní týmy a noční studovnu. Prostorem otevřeným i mimo vlastní otevírací dobu knihovny disponuje rovněž centrální knihovna helsinské univerzity. Ten je stejně jako v Aaltu vybaven počítači a slouží zejména ke studiu a psaní studijních prací. Na chodu těchto prostor se podílejí i sami studenti, kteří zde fungují na bázi dobrovolníků.

Neméně cennou zkušeností byla též návštěv **tří městských knihoven**, bohužel se kvůli zpožděnému letu z Prahy nepodařilo navštívit Rikhardinkatu Library, kde byla domluvena přednáška o systému Helmet – centrálním systému městských knihoven souměstí Helsinky, Vantaa, Espoo a Kauniainen. Městské knihovny v jednotlivých městech souměstí disponují budovami, které byly stavěny buď přímo pro knihovny, nebo pro různá kulturní centra. Typickým umístěním finské městské knihovny je nákupní centrum, knihovny tak zcela naplňují komunitní funkce. Občané Finska jsou zvyklí trávit čas v knihovnách a to nejen studiem, ale také návštěvou nejruznějších kulturních akcí, autorských čtení či vzdělávacích kurzů. Finské městské knihovny doplňují svůj velmi nízký počet zaměstnanců o dobrovolníky, civilkáře a také nezaměstnané, kteří mají povinnost alespoň půl roku pracovat v knihovně. To ve své podstatě znamená velkou fluktuaci personálu, která sice značně zatěžuje stabilní zaměstnance knihoven neustálým zaučováním, zároveň ale zvyšuje pestrost nabízených programů. Velmi oblíbenou součástí knihoven jsou vedle téměř všudypřítomného makerspaceu také různá nahrávací studia, prostory pro hraní na klavír a další hudební nástroje (některé městské knihovny umožňují i výpůjčky hudebních nástrojů). Vedle prostoru pro dětské čtenáře je pozornost věnována i samostatným prostorům pro teenagery, kteří sem míří obvykle hned poté, co jim skončí školní výuka.

Velká část života Finů se odehrává v knihovnách, počínaje samozřejmě četbou a půjčováním si knih a periodik a konče např.

hraním na hudební nástroje, šitím na stroji či hraním společenských her. U vstupů do finských knihoven nejsou instalovány žádné brány a při návštěvě městské knihovny je průkazka a tedy registrace potřeba jen v případě absenční zápůjčky. Tento otevřený přístup je však možný jen proto, že obyvatelé Finska si prostor knihoven a jejich fondu váží, jsou si vědomi toho, že má sloužit všem a patrně i proto nejsou ve Finsku zaznamenány žádné krádeže knih.

Finská národní knihovna

Postřehy z německých a belgických knihoven

Jan Lidmila, Michal Škop

Jan.Lidmila@mzk.cz, Michal.Skop@mzk.cz

Tradiční studijní cesta Svazu knihovníků a informačních pracovníků ČR (SKIP) letos vedla do Německa a Belgie. Její účastníci se mohli seznámit se dvěma německými a pěti belgickými městskými knihovnami. V následujících řádcích budou tyto knihovny stručně představeny.

Německo Frankfurt Zentrale Stadtbibliothek

Knihovna je jednou z nejnavštěvovanějších kulturních institucí ve Frankfurtu nad Mohanem. Disponuje sítí 18 poboček pokrývajících všechny městské části a bibliobusem. Ústřední knihovna se nachází v atraktivním prostředí centra, v budově banky, která byla v roce 2006 zrekonstruována pro její potřeby. Ve své činnosti spolupracuje s řadou dalších partnerů (univerzita, veletrhy, média atd.) a nabízí pestrou škálu služeb i kulturních a vzdělávacích programů. Jejimi uživateli se mohou stát děti již od dvou let. Věnuje se také problematice školních knihoven – metodicky vede přes 100 školních knihoven, organizuje stáže knihovníků ve školních knihovnách. Kromě tradičních služeb například umožňuje svým uživatelům bezplatný převod jejich vlastních gramofonových desek do digitální podoby. O víkendy si můžete přijít do hudební knihovny poslechnout hru na klavír, kterou hodinu před zavírací dobou zajišťují ochotní dobrovolníci.

Stadtbibliothek Köln

Městská knihovna v Kolíně nad Rýnem sídlí v téměř 40 let staré budově, která by měla v následujících letech projít zásadní rekonstrukcí. Přesto se snaží spolu s dalšími 11 pobočkami poskytovat moderní knihovnické služby v příjemném prostředí. Inspiraci pro dvě stovky zaměstnanců představuje dánský model knihoven budoucnosti – prostor pro

učení, objevování, kreativitu a spolupráci. Součástí budovy je také originální pracovní spisovatele Heinricha Bölla doplněná o jeho archiv. Své místo zde mají všechny věkové kategorie uživatelů – od nejmenších až po seniory. Každý prvňáček bezplatně obdrží průkazku do knihovny. Děti ve věku 8-12 let se mohou účastnit workshopů, v rámci nichž si vyzkouší digitální technologie (virtuální realitu, 3D tiskárnu), výrobu robota, programování nebo elektronické publikování. Senioři si mohou v rámci setkávání generací vyzkoušet Wii hry. Přístěhovačům je určena speciální studovna s jazykovým vzděláváním. Řadu aktivit knihovny zajišťuje vedle zaměstnanců téměř 150 dobrovolníků. Tato spolupráce je rozvíjena díky zprostředkovatelské agentuře. Zajímavě zde měli řešený přístup uživatelů na toalety. Ke vstupu bylo nutné znát od obsluhy číselný kód, který se každý den mění.

Belgie Zoersel Public Library

Veřejná knihovna v městečku Zoersel se v roce 2014 přestěhovala do nové budovy. V jejím přízemí se nachází velký knihovni prostor rozdělený na dětské a dospělé oddělení. Regály jsou mobilní, umožňují variabilní uspořádání místa. V patře lze najít týmové studovny s možností samoobslužného občerstvení a počítačovou studovnu. Tyto prostory jsou otevřeny i mimo otevírací dobu knihovny. Budova je architektonicky zajímavě řešená, ale klimatické podmínky zde nejsou v letních měsících optimální.

Permeke – Public Library Antwerpen

Antverpy jsou druhým největším belgickým městem. Městskou knihovnu zde v roce 2005 umístili do objektu bývalého motoservisu v nepříliš oblíbené čtvrti. Během následujících let si však do ní čtenáři našli cestu a dnes je knihovna dokladem toho, jak pozitivní vliv může mít paměťová instituce na své okolí. Denně ji a dalších 17 poboček navštíví přes 1000 uživatelů. Interiér budovy si zachoval průmyslový design. Přízemí je určeno dětem a mládeži, první patro dospělému oddělení. Budovu doplňuje dvorek s posezením pro uživatele a možností konzumace teplých nápojů. V letních měsících na něm pořádají festival filmů z celého světa. Knihovní fond se vyznačuje mimo jiné i významnou sbírkou komiksů. Novinky, tzv. sprinters mají speciální označení a nachází se ve zvláštních regálech. Uživatelé si je mohou půjčit na kratší dobu (14 dní) a za pozdní vrácení jim hrozí vyšší pokuty. Kromě klasických služeb lze využít vlastní portál na streamování nebo služby jazykového oddělení, kde dobrovolníci učí zájemce nizozemsky. Zaměstnanci knihovny jsou identifikovatelní hned na první pohled – nosí černé vesty s logem knihovny a označením funkce.

Ghent Public Library – De Krook

Jednou z moderních architektonických dominant Gentu je budova městské knihovny z roku 2014. Stavba tvořená sklem a železem v převládající černé barvě získala mezinárodní architektonické ocenění. Prostory knihovny zabírají dvě podzemní a tři nadzemní patra, čtvrté patro patří komerční firmě, která spolufinancovala výstavbu. Suterénní prostory jsou věnované dětem a mládeži. Kromě tradičních služeb zde mají mimo vyučovací hodiny k dispozici playstation. První patro patří beletrii, hudbě a filmu. Ve druhém patře se nachází odborná literatura uspořádaná podle upraveného Deweyho desetinného třídění. Třetí patro tvoří studovny a sklady s kompaktními regály. K informování uživatelů zde používají výhradně obrazovky

a displeje instalované v prostorách knihovny. Je jich celkem 68 a veškeré prezentace tvoří grafiky. Obrazovky umístěné na regálech pak umožňují výběr dokumentů dle věku, žánru, preferencí, anotace, statistiky výpůjček i dostupnosti a také vyhledávání v katalogu. Denně v určené hodině nabízí knihovna pomoc s digitálními technologiemi. Jedná se o bezplatnou službu zajišťovanou dobrovolníky. Ústřední knihovnu doplňuje dalších 15 poboček, jedna z nich se nachází ve vězení.

Public Library Roeselare

Roeselare je menší město ležící v provincii Západní Flandry. Zdejší veřejná knihovna nemá v názvu instituce slovo „knihovna“. Označuje se jako vzdělávací centrum tvořící lokální DNA a distribuující nejen dokumenty, ale také znalosti. Sídli v budově bývalé banky zrekonstruované v roce 2014. Svým uživatelům a zaměstnancům zprostředkovává příjemné prostředí i možnost parkování v podzemních garážích. Knihovna ve své činnosti spolupracuje s celou řadou partnerů – školami, nemocnicemi, univerzitou, firmami atd. Díky akci na testování zdraví pořádané v jejích prostorách bylo například odhaleno závažné srdeční onemocnění u pěti návštěvníků. Uživatelskou část budovy doplňuje velká kavárna a dva sály pro realizaci akcí. Knihovna k pronájmu sálů nabízí vlastní catering. O studijní místa je mezi uživateli velký zájem, proto si je mohou rezervovat. Několik dobrovolníků z řad studentů má zapůjčené klíče a smí studovnu otevřít ještě před oficiální otevírací dobou knihovny. Tato služba má zvláště mezi studenty velmi kladný ohlas. Ve fondu je speciálně vyčleněná regionální literatura a dokumenty vztahující se k historii města.

Public Library Bruges

Město Bruggy má veřejnou knihovnu s více než 200 letou tradicí. Proto lze v jejím fondu najít mimo jiné i historické fondy belgických klášterních knihoven (rukopisy, prvotisky i staré tisky). Ve své činnosti se zaměřuje na dostupnost

služeb, zachování kulturního dědictví, budování digitální knihovny a realizaci kulturních i vzdělávacích akcí pro veřejnost. Podporuje dětské čtenářství – počínaje projektem Bookstart, přes spolupráci se školami až po městskou hru o prvním tiskaři v Belgii (Colard Mansion). Lekce informačního vzdělávání realizuje také přímo ve školách. V knihovně pak existuje bod pro konzultace IT technologií. Uživatelé si mohou prezenčně půjčit tablety s digitální knihovnou nebo vyzkoušet streaming či dotykový stůl. Přes 80 zaměstnanců knihovny mezi sebou spolupracuje na některých projektech v týmech tvořených napříč organizační strukturou. Knihovna má síť 13 poboček po celém městě.

Závěr

Navštívené německé i belgické knihovny se inspirují dánským vzorem a aplikují procesy designového myšlení. Jejich činnost významně ovlivňují prostory, ve kterých sídlí. Novostavby, rekonstruované objekty či staré

budovy bez dlouhodobých úprav – to vše se odráží v nabídce i využívání služeb. Obecným trendem je snaha vytvořit více prostoru pro uživatele než pro regály s dokumenty. Ty jsou navíc často mobilní. Všudypřítomná je automatizace výpůjčních služeb včetně distribuce dokumentů po knihovní budově. Silné zastoupení ve fondech mají hudební a filmové nosiče, což značí větší respekt uživatelů k autorskému právu. Národní chloubou Belgie jsou navíc komiksy. Pro stavění odborné literatury zde využívají speciální systém tematického pořádání nazvaný ZIZO. Velmi rozšířená je spolupráce s dalšími partnery v místě (školy, školky, univerzity, divadla, planetária, paměťové instituce, nemocnice atd.) a pokrytí řady činností dobrovolníky. Knihovny zprostředkovávají nové informační technologie (3D tiskárny, virtuální realita) včetně pomoci se základními problémy při jejich využívání. Podporují komunitní funkce a zaměřují se na služby pro menšiny a imigranty.

Ghent Public Library – De Krook

Chtěla jsem se více „občansky“ angažovat – Rozhovor s Kristýnou Hrubanovou

Jana Nejezchlebová

Jana.Nejezchlebova@mzk.cz

Kristýna Hrubanová vystudovala učitelství angličtiny a občanské výchovy, poté učila hlavně angličtinu a sbírala zkušenosti na různých školách (jazyková škola, základní škola, střední i vysoká). V NaZemi pracuje od roku 2010, kdy se začala intenzivněji věnovat globálnímu vzdělávání – autorsky se podílela na řadě metodických publikací vydaných NaZemi, vede kurzy kritického myšlení a věnuje se facilitaci. Zajímá se o svobodný a demokratický přístup ke vzdělávání, o vzdělávacích tématech občasně bloguje na EdUin.cz. V současné době je v NaZemi ředitelkou.

NaZemi je organizace zabývající se rozvojem globálního vzdělávání, věnuje se tématu důstojné práce a sleduje a informuje o dalších tématech, souvisejících s globální propojeností a nerovností současného světa.

Usiluje o větší sociální spravedlnost a udržitelnost. Co vás motivovalo zapojit svou odbornost a energii do služeb této organizace?

Moje cesta do NaZemi vedla skrz zapojení do vzniku publikace *Global Issues in the ELT classroom*. Tehdy jsem se věnovala hlavně výuce angličtiny a přes kamarády jsem se dozvěděla, že tehdy ještě Společnost pro fair trade připravuje tento metodický materiál právě pro angličtináře, měly vzniknout plány lekcí postavené na tzv. MDGs – Millenium Development Goals. Práce na publikaci mě vtáhla do organizace, zapojila jsem se do přípravy seminářů pro jazykáře a po čase zde začala pracovat. Publikace pak měla vcelku úspěch, získala dokonce cenu za inovace od British Council. Já jsem na pedagogické fakultě studovala angličtinu a občanskou výchovu, takže

vztah ke společenským a politickým tématům jsem měla, chtěla jsem se nějak „občansky“ angažovat více než jen učením a možnost zapojit se do NaZemi prostě přišla v pravý čas.

Pro studenty, pedagogy a školy připravujete semináře, kurzy, skvělé metodické materiály, snažíte se podporovat a rozvíjet kritické myšlení. Jak se vám to daří? Spolupracujete se zahraničními týmy?

Co se týče kurzů a seminářů pro pedagogy, vždy do nějaké míry propojujeme globální témata

a metodické přístupy, které podporují aktivní zapojení zúčastněných, sebereflexi a kritické myšlení. Kritické myšlení v našem pojetí zahrnuje nejen analytickou práci s informacemi, ale také zohledňování našich vstupních předpokladů, emocí i odhalování jiných možných pohledů a perspektiv.

Měli jsme příležitost pracovat v mezinárodních projektech, díky kterým jsme navázali řadu kontaktů a inspirací. Co se týče našeho přístupu ke

globálnímu vzdělávání, jsme hodně ovlivněni přímou spoluprací s Vanessou Andreotti, která momentálně působí na Faculty of Education na University of British Columbia.

Díky spolupráci se Skotskou organizací Scotdec jsme do ČR přinesli pedagogický přístup Global Storylines, který díky práci s příběhy umožňuje otevírat komplexní globální témata už s dětmi na 1. stupni ZŠ. Naše kurzy kritického myšlení staví na u nás známém přístupu Čtením a psaním ke kritickému myšlení (RWCT) a přístupu amerického pedagoga Stephana Brookfielda. V poslední době se také intenzivně metodicky věnujeme tématu nakládání s konflikty a práci s kontroverzními tématy, kdy se inspirujeme nenásilnou komunikací a restorativním přístupem k řešení konfliktů.

Součástí vašeho pracoviště je také Knihovna NaZemi. Jaký má fond a jaké aktivity a služby poskytuje?

Knihovna je otevřená komukoliv, knihovnický fond je zaměřen hlavně na témata, která nějakým způsobem souvisí s naším propojením se světem – tedy s ekonomickými, politickými, společenskými, environmentálními i historickými souvislostmi života na zemi. Hodně bohatá je sekce zaměřená na globální vzdělávání, ta obsahuje metodické i teoretické publikace pro pedagogy, v poslední době jsme také hodně obohacovali sekci ekonomika a globalizace. Knihovna bohužel nemá stálou otevírací dobu, stará se o ni naše dobrovolnice, se kterou je možné se individuálně domluvit. Knihovna hodně slouží i jako zdroj vzdělávání pro lidi z týmu NaZemi a také pro účastníky našich kurzů. Rádi bychom ale získali i více návštěvníků z řad veřejnosti.

Končí rok 2018, plánuje se činnost pro rok 2019. Co se vám v letošním roce podařilo, z čeho jste měli radost ve vaší náročné práci a jaké plány máte v nejbližší době? O co budete v roce 2019 usilovat, co chcete zlepšit?

Je vždy těžké vypíchnout jeden či dva úspěchy. Za poslední rok by ale stálo zmínit úspěch našeho projektu Skauti na Zemi, jehož vyústěním je i ustavení oficiálního tzv. globálního odboru Skauti na Zemi ve struktuře Junáka. Projekt také získal mezinárodní cenu GENE – Global Education Innovation Award. Organizovali jsme také čtvrtý ročník celorepublikového happeningu Výstava na stromech, letos s tématem výroby bot v indické Agře. Plány na další rok momentálně rozvíjíme, naše organizace se tak jako celý svět mění a vyvíjí, takže i u nás nastanou nějaké změny. Pokud čtenáře zajímá naše činnost, určitě doporučuji sledovat náš web a sociální sítě, pravidelně také rozesíláme elektronické zpravodaje.

Ještě bych se vrátila k vám osobně. Jste ředitelkou, metodičkou a lektorkou. Vaše pracovní náplň je velmi široká a náročná, nejen po odborné stránce, ale také organizační, práce s týmem má jistě řadu problémů. Jak si odpočnete?

Je pravda, že můj pracovní a osobní život je hodně propojený, jednak z hlediska aktivit, kterým se věnuji, ale také skrz lidi, se kterými spolupracuji. Brno je přece jen docela malé a lidé, kteří se nějak angažují, se dost prolínají. Já jsem se v minulosti v Brně hodně věnovala podpoře komunitního zahradničení, v poslední době to jsou hlavně aktivity spojené s podporou cyklistiky ve městě. Jsem zapojená do fungování Brna na kole a otevřené cyklodílny Bike Kitchen Brno, což je pro mne smysluplnou a zároveň odpočinkovou činností.

Takže odpočívát se mi docela daří a myslím, že jsem se naučila takzvané „vypínat“. Minulý rok jsem navíc začala chodit pravidelně do sauny a stal se z toho takový očistný rituál na konci týdne, to bych určitě doporučila všem. Funguje to skvěle ozdravně pro duši i pro tělo.

Děkuji za vaše odpovědi.

Nejkrásnější knihovnička

Jiří Šandera

js@jirisantera.cz

Kráčím po ulici. V náručí držím několik výtisků své nové knihy. Ještě voní tiskařskou černí. Najednou do mě někdo vrazí. Knihy padají a co čert nechtěl – rovnou do kaluže. Honem je sbírám. Koukám kolem sebe a hledám viníka. Je to žena středního věku, která kamsi spěchá. Rozříleně volám přes celou ulici: „Podívejte, jakou škodu jste způsobila.“ Žena se zastaví a odpoví: „Škodu? Ha, ha. Knihy dneska už nikdo nečte!“ Otočí se a je pryč. Rukávem pečlivě otírám mokré hřbety knih.

„Knihy dneska už nikdo nečte.“ Ta slova slyším až příliš často. V hlavě se mi vybavují dvě situace, které zažívám při prodeji knih.

Maminka listuje v knize Naše třídní je mizmozemšťan! Čte z ní úryvky, ukazuje synovi ilustrace. Kluk přikyvuje a už se těší na nové počtení. Když si knihu odnášejí, maminka pronese: „U nás se žádné narozeniny ani Vánoce bez knihy neobejdou.“

Přichází jiná maminka, tentokrát s holčičkou. Její dcerku zaujala knížka Co vyprávěla houpací síť a prohlíží si ji. Ale máma jí knihu vytrhne, ledabyle ji odloží, popadne dívčenko za rukáv a táhne ji pryč. Já už jen z dálky slyším: „Víš, kolik to stojí peněz? Stejně nečteš!“ Popojdou a u stánku s uzeninami během chvíle zbaští klobásky v hodnotě celé jedné knihy. A to ani nepočítám hořčici s křenem!

Myšlenky mi zabrousily do dětských let. Rodiče tehdy peněz nazbyt skutečně neměli, a když mi koupili knihu, byl to pro mě opravdový svátek! Naštěstí jsme měli ve škole knihovnu. Vzpomínám, jak mi paní učitelka Kudláčková, která se o knížky pečlivě starala, jednou sdělila: „Jirko, ty už máš všechno pro prvníčky i druháky přečtené. Co bych ti ještě půjčila?“ Když bylo otevřeno, zaběhl jsem do knihovny v naší vesničce a nosil si odtud domů papírové poklady. Četl, četl a četl.

Navštívil jsem spoustu knihoven. Každá měla svoje kouzlo, ale tu nejkrásnější knihovničku nosím stále u sebe – ve svém srdci. Jsou v ní knihy, které jsem přečetl a zaujaly mě natolik, že zůstaly někde hluboko v mém já. Vím, že podobnou knihovničku v sobě mají i ostatní čtenáři, a vždy mě potěší, když se dozvím, že se v jejich poličke zabydlela i některá z mých knih.

Zdá se však, že po světě chodí i jedinci, kteří v sobě žádnou knihovničku nemají. Ti prohlašují, že oni čist nepotřebují, a tvrdí, že ani jejich děti o knihy nestojí. Zajímají se jen o počítačové hry a celé dny koukají do tabletu či mobilu. Já mám jinou zkušenost! Na besedách v knihovnách, školách nebo školkách holky i kluky čtení a povídání baví. Vyzvídají, jak se kniha dělá, kdo ji ilustroval, proč jsem začal psát, třeba i kolik vážím... Někteří se chlubí, že také píšou. Když nechám knihu kolo-
vat a ptám se, kdo chce číst, všichni volají: „Já! Já! Já chci číst!“

A to je ta nejpádnejší odpověď všem skeptikům a škarohlídům, kteří knihám nefandí. Na vlastní oči vidím, že není důvod k chmurným myšlenkám. Paní, jež mi vyrazila z rukou mé literární dílko, ani maminka, která odtáhla dceru od knihy, neměly pravdu. Myslím, že díky osvíceným rodičům, nadšeným knihovníkům, učeným pedagogům a taky tak trochu díky nám, kteří knihy pro děti píšeme, to se čtením nebude zas tak zlé. Co si myslíte vy?

Teď už vím, co bych té spěchající dámě odpověděl: „Že nikdo nečte? Tím si nejsem jist!“ A otočil bych hrdě v knize list... Škoda, že jsem nebyl pohotovější.

Jiří Šandera (nar. 1961)

je spisovatelem a nakladatelem.

Digitální knihovna MZK

nově obsahuje sbírku výročních zpráv škol

- Ve fondu MZK se nachází přes 52 000 výročních zpráv škol
- Více než 2 500 zpráv je zdigitalizovaných a nové dále přibývají
- Výroční zprávy naleznete v samostatné virtuální sbírce
- Zprávy jsou volně dostupné a představují cenný zdroj informací o školách, regionech i městech

<http://digitalniknihovna.mzk.cz>